

El gust per la lectura 2023-2024

Les lleialtats, de Delphine de Vigan

Proposta de lectura per a 3r i 4t d'ESO

Guia didàctica per al professorat

Jaume Silvestre Llinares

Generalitat de Catalunya
Departament d'Educació

El gust per la lectura 2023-2024

3r i 4t d'ESO

Guia didàctica per al professorat

Servei de Suports i Recursos Lingüístics

Subdirecció General de Llengües

Jaume Silvestre Llinares

Atès el caràcter docent d'aquesta publicació, per a la citació de fragments de textos d'altri i la reproducció de fotografies procedents d'obres publicades (de les quals se cita adequadament la font i el nom de l'autor) ens acollim al dret de citació reconegut a l'article 32.1 del text refós de la Llei de propietat intel·lectual, aprovat pel Reial decret legislatiu 1/1996, de 12 d'abril, i a l'article 10.2 del Conveni de Berna per a la protecció de les obres literàries i artístiques, de 9 de setembre de 1886; i, per tant, està exempta de la necessitat d'autorització i abonament dels drets d'autor.

Els continguts d'aquesta publicació estan subjectes a una llicència de Reconeixement-NoComercial-CompartirIgual 4.0 Internacional de Creative Commons. Se'n permet còpia, distribució i comunicació pública sense ús comercial, sempre que se n'esmenti l'autoria i la distribució de les possibles obres derivades es faci amb una llicència igual que la que regula l'obra original. La llicència completa es pot consultar a: [Creative Commons — Reconeixement-NoComercial-CompartirIgual 4.0 Internacional — CC BY-NC-SA 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

ÍNDEX

PRESENTACIÓ	3
L'amistat	4
L'amistat en la literatura	9
Les lleialtats	14
Objectius d'aprenentatge	14
Competències	15
Continguts específics de les activitats i competències	17
ORIENTACIONS DIDÀCTIQUES	21
Pautes generals.....	21
El diari de lectura	22
Organització de l'aula	24
Expressió artística	24
PROPOSTES DIDÀCTIQUES.....	25
Abans de la lectura	25
Durant la lectura	34
Després de la lectura	54
APÈNDIX.....	70
1. El text argumentatiu	70
1.2 Marcadors i connectors	71
1.3 Rúbrica d'avaluació del text argumentatiu	75
2. El text descriptiu	78
BIBLIOGRAFIA	80

PRESENTACIÓ

L'amistat és l'eix vertebrador d'aquesta guia de lectura de *Les lleialtats* (2018) de Delphine de Vigan,¹ una temàtica que apel·la directament als lectors de 3r i 4t d'ESO als quals va adreçada aquesta guia docent. Certament, les relacions entre els adolescents és el que aquesta lectura intenta explorar des d'una visió determinada com és la de la fidelitat i els seus límits. Des d'un plànol més general, l'amistat és una emoció viscuda amb molta intensitat en aquesta edat i, per tant, central en el desenvolupament emocional i intel·lectual del nostre alumnat. Un sentiment amb una potència irrefrenable i meravellosa alhora que complicada i feridora. En aquest sentit, les amistats, inevitablement, marquen el nostre esdevenidor, les nostres decisions, que són tant encertades com errònies. Les amistats de l'adolescència són, possiblement més que en cap altre moment de la vida, les que més ens marquen. La reflexió d'una temàtica tan profunda i rellevant és difícil d'enfocar o debatre amb el nostre alumnat d'una manera més crua. Però és necessària en algun moment tant siguem docents de llengua i literatura o tutors i tutores. Per tant, el fet d'obrir la porta a tot un món de sentiments confusos, contradictoris i meravellosos a través de la literatura és una manera oportuna d'arribar fins al moll de l'os.

La lectura i anàlisi de lectures a l'aula cada vegada té més presència a les aules d'educació secundària i batxillerat. De fet, el nou Decret d'ordenació dels ensenyaments de l'educació bàsica esmenta clarament a l'apartat de pedagogia que “a fi de promoure l'hàbit de la lectura, s'ha de dedicar un temps específic a la lectura en totes les àrees, matèries o àmbits”,² mentre que al d'horari s'hi afegeix que “els centres educatius han de destinar un temps específic de l'horari lectiu a la lectura de forma transversal a totes les àrees i matèries”.³

A més, cal emfasitzar que el treball a l'aula de la lectura des d'una òptica temàtica resulta altament productiu i cada vegada s'aposta més per aquesta metodologia. Tradicionalment, l'enfocament amb el qual s'ha treballat la literatura a l'aula ha sigut a través de la història de la literatura, del gènere o de la biografia. Així, manuals, llibres de text i explotacions didàctiques d'ací i d'allà han tendit a prioritzar propostes d'explotació pedagògica de tipus contextual o bé

¹ La versió original és en francès, amb el títol *Les loyautés* (Éditions Jean-Claude Lattès, 2018). En el nostre cas fem la traducció de Jordi Martín amb el títol *Les lleialtats* (Edicions 62, labutxaca, 2021).

² Departament d'Educació, Generalitat de Catalunya. *Decret 175/2022, de 27 de setembre, d'ordenació dels ensenyaments de l'educació bàsica*. Capítol 1, article 3.

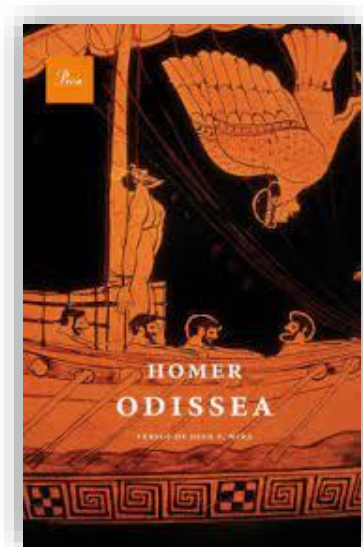
³ Departament d'Educació, Generalitat de Catalunya. *Decret 175/2022, de 27 de setembre, d'ordenació dels ensenyaments de l'educació bàsica*. Capítol 3, article 13.

de gènere. En canvi, cada vegada estan més esteses maneres d'aproximar-se al text literari que se centren en la literatura comparada, en la intertextualitat o en una aproximació temàtica, com és el nostre cas amb el tema de l'amistat. De fet, cal recordar que el Departament d'Educació va publicar el 2014 el manual *La literatura a l'aula*, una proposta didàctica per treballar els textos literaris des dels eixos temàtics de l'amistat, l'amor i el viatge. Aquest manual, que ens ha servit de font d'inspiració, fa palesa la fecunda anàlisi de textos literaris a partir dels eixos adés esmentats, tot fent èmfasi en la literatura comparada i en una visió més universal de la literatura.

Pel que fa a l'estructura d'aquesta guia de lectura, en primer lloc, en un bloc introductorí espigolarem la importància del tema de l'amistat en la literatura. A partir de la literatura comparada i de la intertextualitat, oferim una justificació de la presència tan dilatada d'aquest tema en obres de la literatura universal. A continuació, analitzarem l'encaix de la proposta didàctica dins el currículum de Llengua i literatura catalana de 3r i 4t d'ESO, tot relacionant les activitats plantejades amb els objectius, sabers i competències d'aquest cicle. En segon lloc, presentarem les propostes didàctiques que vertebraran el treball de la lectura. Així, s'explicaran succintament quines són les metodologies, ús de tecnologies de la informació i de la comunicació, agrupaments i avaluació. En tercer i últim lloc, s'hi inclouran les activitats específiques de guiatge de la lectura, amb una proposta de solucionari i uns annexos a l'apartat final.

L'amistat

L'amistat és un dels grans temes que des de l'antiguitat clàssica s'han vist reflectits en obres literàries o tractats filosòfics. L'amor, la mort, el viatge, el pas del temps o l'amistat han sigut els grans tòpics literaris que des d'antuvi han servit de carreu per bastir els clàssics literaris i irradiar així la resta de produccions artístiques. Una justificació del tema de l'amistat ha de passar inevitablement per ressenyar obres de l'antiguitat clàssica, com ara l'*Odissea* d'Homer, en la qual es plasma de manera conscient. A tall d'exemple, recordem la fidelitat que es traspuja en la relació entre Ulisses i els companys de viatge en la tornada cap a Ítaca, especialment en el capítol en què Circe converteix en animals els companys d'Ulisses, però aquest no dubta a rescatar-los. Per quina raó? Segons el mateix Ulisses: "Jo, però, he d'anar-hi: és un deure molt fort que m'hi obliga"

(2016: 177).⁴ Una relació amb llums i ombres, cal matisar-ho, però que en els moments crítics és percebuda com un deure molt fort, com una obligació que hi ha a la base de l'amistat. O quan Ulisses torna a casa i es detalla la relació amb el porquer Eumeu, la qual oscil·la entre la devoció, la fidelitat i l'amistat. El porquer serva fidelitat absoluta a Ulisses; per això serà el seu guia a Ítaca mentre s'amaga sota l'aparença d'un rodamon, a qui defensarà i ajudarà a recuperar el seu honor en la sagnant batalla final contra els pretendents de Penèlope.

Si escarbem una mica més en el passat intel·lectual d'Occident, és inevitable fer referència a Aristòtil com a gran teoritzador del concepte de l'amistat. Les seues paraules escrites fa molts segles ressonen encara avui en dia amb una vitalitat sorprenent. En *Ètica nicomaquea*, Aristòtil dedicava dos capítols a reflexionar al voltant de l'amistat, el VIII i el IX; i ho feia al costat de temes ètics tan profunds com el bé, la moral, la temperança, la justícia o la virtut, per esmentar-ne alguns. En concret, Aristòtil afirmava amb paraules ben rotundes que “a continuació hauríem de tractar de l'amistat. Sens dubte, és una virtut, o quelcom que comporta una virtut, i és d'allò més necessària per a la vida” (1995: 150 [1155a 5]), una sentència que deixa palesa la importància que des d'antuvi ha tingut aquest sentiment.⁵ En aquest sentit, portem a col·lació la cèlebre classificació que el filòsof grec feia de l'amistat: la plaent, l'útil i la virtuosa. D'acord amb el filòsof Ramon Alcoberro (2011), no s'ha de reduir la teoria aristotèlica sobre l'amistat a aquesta classificació, segons la qual els dos primers tipus, la plaent i l'útil, són imperfectes, i la tercera, la virtuosa, és la digna. Ans al contrari, Aristòtil defensa que l'amistat es produeix en un sentit social en homes virtuoses i que, per això, “l'amistat virtuosa és també plaent i útil, en un sentit superior que només es pot dir dels altres per analogia” (Alcoberro, 2011). D'aquesta manera, tota amistat implica inexorablement uns ingredients plaents i útils, que haurien de gravitar al voltant del sentit virtuos.

Per cloure aquesta breu reflexió aristotèlica, és inevitable recordar les tres característiques intrínseques de l'amistat virtuosa (Alcoberro, 2011) i que fan que es diferencie de la resta de tipus; aquests trets es treballaran a la secció didàctica amb l'objectiu que l'alumnat els identifique en *Les lleialtats*. En primer lloc, l'amistat primera o virtuosa es dona entre homes iguals o semblants en virtut; mentre que en l'útil i la plaent hi ha una relació jeràrquica: un mana i l'altre està subordinat. En segon lloc, l'amistat virtuosa és recíproca en el sentit de donar i rebre de manera recíproca. I, en tercer lloc, aquesta amistat s'ha de perllongar amb el pas del temps, per la qual cosa en algun moment s'haurà de posar a prova per alguna

---

⁴ Totes les citacions de *l'Odíssea* estan extretes de la ingent traducció de Joan Francesc Mira publicada per primera vegada el 2011.

⁵ Altres textos on Aristòtil fa referència a l'amistat són *Ètica a Eudem* (capítol VII), *Gran Ètica* (II, 11-17) i *Retòrica* (II, 4, 7 i 8).

tessitura concreta.

Feta aquesta mirada retrospectiva, breu però necessària, al passat clàssic hel·lènic, fem un salt a un altre dels grans filòsofs occidentals que va teoritzar sobre l'amistat: Friedrich Nietzsche. El filòsof es va posicionar en sintonia amb Aristòtil en la seua concepció de l'amistat com una virtut que s'ha de fomentar des de la praxi. Per contra, negava la interpretació tradicional d'arrel judeocristiana de l'amistat basada en l'altruisme, la qual es fonamentava en una visió moralitzant. Així, afirmava que "els qui saben alegrar-se amb nosaltres estan per damunt i més a prop de nosaltres que els que ens compadeixen. L'alegria compartida fa 'l'amic' (el qual s'alegra amb nosaltres): la compassió, el company de desgràcies. Una ètica de la compassió requereix com a complement l'ètica, encara més elevada, de l'amistat" (Nietzsche, 2008: 270).⁶

Així, enfront de la compassió, l'aspecte nou de Nietzsche rau en el fet de valorar la jovialitat i la vitalitat com a eixos d'una amistat que uneix els éssers humans i reafirma la nostra existència.⁷ La jovialitat permet afirmar la vida, per posar en comú allò que fa l'amic; és, a la fi, el sentiment d'aquells que comparteixen en conjunt i que s'oposa a la compassió cristiana. Recordem, en aquest sentit, la cèlebre sentència del filòsof que resulta ben aclaridora: "Si es vol tenir un amic, s'ha de voler també fer la guerra: i per fer la guerra, s'ha de poder ser enemic" (Nietzsche, 2007: 72).

Una vegada hem emmarcat el vessant filosòfic, convé fixar l'atenció en altres referents immediats que ens ajudaran a contextualitzar un concepte tan profund com el de l'amistat. Ens referim a Josep Pla i Joan Fuster, dos escriptors únics i irrepetibles de la cultura catalana de tots els temps. De Fuster l'any 2022 es va celebrar el centenari del seu naixement, cosa que ha permès reivindicar la seua vasta obra assagística, periodística, poètica, política i historiadora. I, a més, s'ha cosit la relació que establia amb Josep Pla, fins al punt d'evidenciar que ambdós genis compartien vides paral·leles i que els

Joan Fuster i Josep Pla.

⁶ Traducció pròpia.

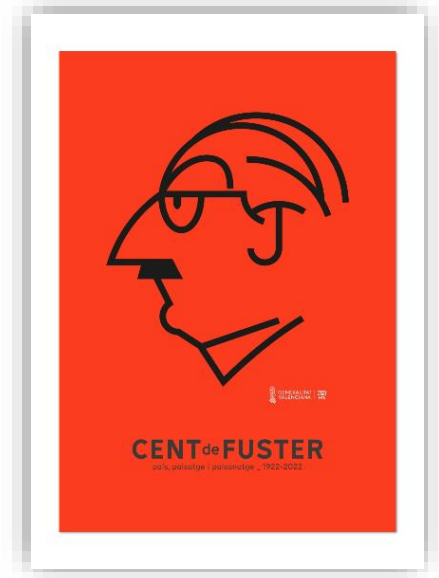
⁷ Aquesta concepció es distancia de la idea de l'amistat entorn d'un plaer comú d'acord amb Aristòtil, o a l'empatia del patiment de Schopenhauer.

unia una gran amistat.⁸ Ambdós intel·lectuals van fer referència, precisament, a l'amistat a través dels seus escrits humanístics, per la qual cosa a continuació ens en farem ressò per bastir de contingut aquest sentiment en clau més propera.

Així, Josep Pla ens regalava la cèlebre taxonomia de l'amistat, que paga la pena reproduir a continuació:

No crec haver inspirat mai cap passió, ni entre els homes ni entre les dones, cosa que, en l'època que hem viscut, no em desplaça gens. En aquest aspecte de la vida hi ha els amics, els coneguts i els saludats. Rarament he arribat a conegut. He format part del bloc dels saludats. Poca cosa més —vull dir que no crec que jo hagués pogut arribar a alguna cosa més. (1974: 17-18)

Aquesta afirmació de Pla, un pèl suada, evidencia des d'un pla personal la terna de relacions humanes que l'autor havia identificat al llarg de la seua vida. D'aquestes paraules es desprèn que havia tingut pocs amics, atès el context social i el caràcter introvertit i reflexiu, potser esquerp, de Pla. Caldria, però, aprofundir en el concepte de l'amistat per a l'autor, ja que durant la seua vida trobem moltes referències a amics que va fer arreu, com les que tenia a Palafrugell, “La vida de poble, amb els amics que hi tinc, m'agrada” (2012: 23), o a Barcelona mentre estudiava i que tan bé va plasmar a *El quadern gris*. I, entre aquestes amistats, si més no, la de Joan Fuster ocuparia un lloc destacat en la vida de l'assagista empordanès. Per acabar aquest breu recorregut planià, sembla oportú recordar com la concepció aristotèlica de l'amistat ressona també en l'obra de Pla en afirmar que “no tinc cap condició per a l'amistat. Només estimo les persones que em poden ensenyar alguna cosa —i, un moment, les que em distreuen. Les efusions i atencions alienes em produeixen l'efecte d'una vexació. Els elogis em fan venir febre” (1 de gener de 1919). Una amistat, defensa, virtuosa que s'allunya del profit i de la utilitat més banal.

[Cent de Fuster](#)

L'altre amic, un dels homenots de la literatura catalana com és Joan Fuster, també va dedicar algunes ratlles a l'assumpte. Veiem la següent definició de l'amistat que fa en aquest

⁸ Fem referència a l'exposició duta a terme per la Fundació Josep Pla: “Joan Fuster-Josep Pla: una conversa infinita” (2022).

aforisme: “Simula que t’interessin les trivialitats íntimes que et conta el teu veí. Potser així aconseguiràs que ell simuli igualment quan tu li contaràs les teves. Al final us trobareu convertits en amics, perquè en últim terme l’amistat consisteix en això” (2022: 56). Fuster, escèptic i racional, deixa a l’amistat l’espai d’allò compartit, tant allò bo com allò dolent, perquè “res no uneix tant com una bestiesa compartida” (2012: 95). I, també, és l’espai de la trivialitat, d’allò atzarós que cal aprofitar perquè “la joventut és una cosa de la qual cal usar i abusar: no som joves dues vegades” (2012: 187). Al final, tota una incògnita per al mestre de Sueca, qui acaba sentenciant que “endevinar els amics: aquest és el secret” (2012: 109).

Altres exemples d’amistat entre escriptors i escriptores són el de Salvador Espriu i Bartomeu Rosselló-Pòrcel i el de Mercè Rodoreda i Anna Murià. Aquí teniu un fragment d’una de les cartes que la Mercè Rodoreda va escriure a la seva amiga Anna Murià entre 1939 i 1956.

Estimada Anna,

Moltes vegades quan he estat terriblement cansada amb un cansament com el d’aquells rucs que no poden tirar endavant malgrat els crits i les vergassades, he pensat, i només de pensar-ho semblava que la càrrega s’alleugés: “Si tingués l’Anna aquí...!”. T’he recordat molt més que no et penses i he enyorat més que no imaginaràs les teves sol·licituds maternals. Quantes vegades m’havies pujat el cafè amb llet al castell junt amb les notícies que l’endolcien o l’amargaven segons el vent d’on venia!

Bordeaux, 29-II-1945

A continuació, llegiu un fragment de la novel·la de Sebastià Alzamora *Dos amics de vint anys*, basada justament en la relació entre Espriu i Rosselló-Pòrcel.

Al capdavant, tot aquest apunt teòric en relació amb l'amistat que acabem de fer sembla convergir en el que cantava el grup valencià *La gossa sorda* en "Esbarzers": "Cuidar als amics com em cuiden ells a mi / Contar-nos les misèries amb formatge pa i vi". Per tant, en aquesta guia de lectura tractarem de reflexionar al voltant de les qüestions que engloben l'amistat i que han aparegut suara: el fet de compartir la misèria i les alegries, l'interès, cuidar l'amistat, posar-la a prova, el pas del temps...

En Tomeu i jo vam tenir temps de sobres per admirar-nos i per estimar-nos, per burlar-nos dels altres i de nosaltres mateixos, i també per desavenir-nos i fins i tot per barallar-nos. Suposo que això darrer hauria de saber-me greu, però no me'n sap; és en la discrepància, precisament, que se cimenten les amistats veritables. Aquelles que, fins i tot quan són més breus del que els amics havien imaginat, o precisament a causa de la seva brevetat, brillen amb el doble d'intensitat i il·luminen per sempre més aquells que n'han gaudit i que les han forjat. Perquè l'amistat no és tan sols un goig, ni el record de la llum de tardes felices, sinó també un treball fort i sostingut, un esforç que reclama braó, mall i enclusa. (2019:146-147)

L'amistat en la literatura

L'amistat és un tema recurrent en la literatura juvenil que sovint trobem entre pàgines d'aventures, misteri i fantasia. En paraules de Juanico, "l'amistat és aquella convidada que, en major o menor mesura, sempre treu el cap a la literatura infantil i juvenil. Com que acostuma a

ser habitual i pròxima a la realitat dels lectors, molts autors la converteixen en un ham per connectar-hi. Però no només això. Alguns també s'apropien de la funció mirall de la literatura i l'aprofiten per reflectir la seva idea d'amistat" (2018). Així, tot i que no siga el tema principal, l'amistat quasi sempre és present en obres literàries per atrapar el lector i obrir la porta d'una realitat particular. En aquest sentit, la vertadera amistat es predispesa com un tema universal que es pot espigolar ací i allà fàcilment en literatura de qualsevol gènere i subgènere, però especialment en literatura

juvenil. A tall d'exemple, recordem alguns amics i amigues, l'amistat dels quals es forja en les

obres en què apareixen fins a esdevindre'n, en molts casos, l'eix conductor:

- Jep i Fidel (historietes còmiques de *Cavall Fort*)
- Tintín, Milú, el capità Haddock i el professor Tornassol (Hergé)
- Xavier i Mateu, de *L'artilleria de Mr. Smith* (Francesc Puigpelat)
- Don Quixot i Sancho Panza, de Miguel de Cervantes
- Tom Sawyer i Huckleberry Finn, de Mark Twain
- Sherlock Holmes i Watson, de Sir Arthur Conan Doyle
- Robbie i Sally, d'Isaac Asimov
- D'Artagnan i els tres mosqueters Athos, Porthos i Aramis, d'Alexandre Dumas
- Hans i Konradin, de *L'amic retrobat* (Fred Uhlman)
- Emma Woodhouse i Harriet Smith, d'*Emma* (Jane Austen)
- Phileas Fogg i Passepartout, de Jules Verne
- Jo March i Laurie, de Donetes (Louisa May Alcott)
- Ismael i Queequeg, de *Moby Dick* (Herman Melville)
- Andrea i Ena, de la novel·la *Nada* (Carmen Laforet)

Per tal d'activar els coneixements previs de l'alumnat i alhora sensibilitzar els joves vers la lectura d'algunes d'aquestes obres, al quadern de l'alumnat es demana que, individualment, per parelles o en grups reduïts, completin aquesta taula amb les dades que hi falten:

Imatge de la coberta	Títol de l'obra	Autor	Amics
	<i>El Quixot</i> , 1605	Miguel de Cervantes	Don Quixot i Sancho Panza
	<i>Les aventures de Tom Sawyer</i> , 1876	Marc Twain	Tom Sawyer i Huckleberry Finn

	<p><i>Les aventures de Sherlock Holmes</i>, 1892</p>	<p>Sir Arthur Conan Doyle</p>	<p>Sherlock Holmes i Doctor Watson</p>
	<p><i>Moby Dick</i>, 1851</p>	<p>Herman Melville</p>	<p>Ismael i Queequeg</p>
	<p><i>Manolito Gafotas</i>, 1994</p>	<p>Elvira Lindo</p>	<p>Manolito Gafotas i Orejones López</p>
	<p>Els tres mosqueters, 1844</p>	<p>Alexandre Dumas</p>	<p>D'Artagnan i els tres mosqueters</p>
	<p><i>La volta al món en 80 dies</i>, 1872</p>	<p>Jules Verne</p>	<p>Phileas Fogg i Passepartout</p>
	<p><i>Donetes</i>, 1868</p>	<p>Louisa May Alcott</p>	<p>Jo March i Laurie</p>
	<p><i>L'amic retrobat</i>, 1971</p>	<p>Fred Uhlman</p>	<p>Hans i Konradin</p>

En aquest àmbit de referències literàries, també podríem convidar l'alumnat a compartir altres obres literàries que coneguen on es faça palès l'eix de l'amistat. A tall d'exemple, hi afegim altres referències en les quals l'amistat i la colla d'amics és essencial, moltes de les quals s'han convertit en sagues de llibres:

<i>Lucky i L'anticlub, d'Àngel Burgas</i>
<i>El club dels quatre secrets, de Francesc Gisbert</i>
<i>La colla dels deu, de Joaquim Carbó</i>
<i>El zoo d'en Pitus, de Sebastià Sorribas</i>
<i>El club dels cinc i El club dels set secrets, d'Enid Blyton</i>
<i>Emili i els detectius, d'Erich Kästner</i>
<i>Diumenge al matí al peu del salze, de Dolors Garcia</i>
<i>Tots els detectius es diuen Flanagan, d'Andreu Martín i Jaume Ribera</i>

Recordem ara dos exemples literaris en què es fa palesa clarament la vàlua i importància de l'amistat. En primer lloc, reproduïm un fragment del capítol IV d'*El petit príncep*, un llibre que s'enceta amb una dedicatòria enginyosa a l'amic de l'autor. En concret, en aquest fragment veiem com el narrador enyora el seu amic, el petit príncep, i posa en valor l'amistat durant la joventut sense evitar criticar el món dels adults. Al capdavant revela la hipocresia d'una societat en què prima el valor dels diners, que enterboleixen la vida.

Però, és clar, nosaltres, els qui entenem la vida, no ens ocupem dels nombres! M'hauria agradat començar aquesta història com els contes de fades. M'hauria agradat dir: "Això era una vegada un petit príncep que vivia en un planeta a penes més gran que ell, i que necessitava un amic..." Als qui entenen la vida, els hauria sonat molt més real. Perquè a mi no m'agrada que es llegeixi el meu llibre a la lleugera. Em poso tan trist explicant aquests records! Ja fa sis anys que el meu amic va marxar amb el seu be. Si ara intento descriure'l és per no oblidar-lo. És trist oblidar un amic. No tothom ha tingut un amic. I em puc tornar com les persones grans que ja només s'interessen per les xifres. (1990: 20)

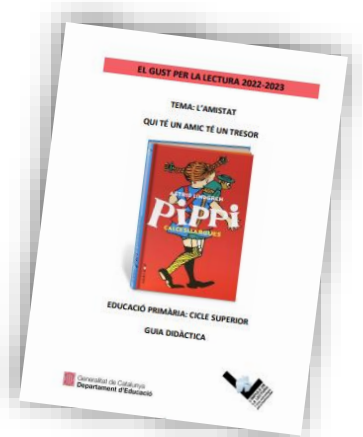
En segon lloc, citem un clàssic de la literatura juvenil en què el rerefons de la Primera Guerra Mundial condiona l'esdevenidor quant a l'amistat entre els protagonistes Hans i Konradin. En aquest sentit, l'inici de la novel·la és revelador perquè el narrador, Hans, apel·la a l'enyorança per l'amistat pretèrita amb Konradin.

Va entrar a la meva vida el febrer del 1932 i no la va deixar mai més. Ha passat més d'un quart de segle des de llavors, més de nou mil dies, irregulars i avorrits, buits, amb la sensació d'esforçar-me i treballar sense esperança. Dies i anys, la majoria, tan morts com les fulles seques d'un arbre sec. Puc recordar perfectament el dia i l'hora que els meus ulls es van fixar en aquest noi que es convertiria en la causa de la meva felicitat més gran i del més gran desesper. Era dos dies després del meu setzè aniversari, a les tres de la tarda d'un dia gris i fosc, un dia d'hivern alemany. (2017: 7)

El record vívid a l'hora de transcriure el paràgraf es plasma en aquest fragment en què narra una situació única: l'arribada d'un company nou a classe. A nivell narratològic hi destaca la riquesa de la descripció, amb un ús precís i suggeridor de l'adjectivació i substantivació que ajuda a transmetre el to malenconiós i d'enyorança de l'incipit de l'obra.

Si voleu ampliar el tema de l'amistat i la lectura a l'aula podeu consultar l'apartat 1.2. Parlem d'amistat tot llegint (pàgines 7 a 14) de la [guia didàctica](#) sobre el llibre d'Astrid Lindgren *Pippi Calcesllargues*. Hi trobareu informació, citacions, activitats i textos per aprofundir-hi una mica més.

Les lleialtats

En el cas que ens ocupa, *Les lleialtats* és una obra crua, directa i sense intransigències. Es tracta d'una obra adreçada a un públic juvenil però també adult, tant per l'argument com pels protagonistes. La novel·la convida a la reflexió i a llegir entre línies, a entendre els silencis i les mentides, a escarbar en el passat per poder entendre el present. En aquest sentit la història es basa en la relació d'amistat entre dos amics, Théo i Mathis, i com aquests s'aboquen a l'abisme a través del consum d'alcohol sense mesura. Com ocorre en moltes obres literàries, l'amistat travessa diferents moments que fan que es pose en perill, aspecte clau en la novel·la que atrapa el lector. En aquest sentit, cal recordar que "cada relat té la seva particular visió d'una relació entre amics, però tots coincideixen a transmetre una màxima: aquest vincle no es pot deslligar de l'esforç i mantenir-lo viu mai és fàcil" (Juanico, 2018). Els traumes de la separació dels pares de Théo i la depressió del pare fan que aquest esdevinga un xic abúlic, passiu, abocat a l'alcohol per oblidar. Mathis segueix els passos del seu bon amic, però vacil·la davant la deriva que ha pres Théo. Tota aquesta situació es complementa amb la mirada de la professora dels joves, Hélène, la qual també arrossega uns traumes de maltractament infantil que la fan empatitzar amb els més desemparats. I, finalment, trobem la visió de la mare de Mathis, Cécile, la qual se sent sola per educar un fill adolescent que beu i un marit que porta una doble vida. El silenci serà, en la majoria dels casos, la manera de solucionar els problemes.

Objectius d'aprenentatge

Els deu objectius que ens plantegem en aquesta explotació didàctica són els següents:

1. Fomentar el gust per la lectura a partir d'un ventall de propostes centrades en *Les lleialtats* de Delphine de Vigan.
2. Valorar la funció estètica del llenguatge i adquirir estratègies per poder crear textos literaris.
3. Prendre consciència de l'abast de la literatura com a aglutinadora de diferents sabers.
4. Valorar la intertextualitat del text literari amb altres obres literàries i altres manifestacions artístiques.
5. Esperonar la capacitat creativa de l'alumnat a partir de l'anàlisi de models literaris.

6. Adquirir estratègies per debatre al voltant de temàtiques relacionades amb la salut emocional i mental de l'alumnat segons el contingut del text literari.
7. Establir vincles d'experiències vitals de l'alumnat que es puguin extrapolar del text literari i plasmar-les per escrit.
8. Fomentar el respecte cap a la diversitat a partir del text literari.
9. Potenciar l'expressió i comprensió lingüística de l'alumnat en diversos formats i registres: expressió oral i escrita, i comprensió escrita.
10. Valorar i oferir estratègies perquè l'alumnat siga capaç de treballar autònomament.

Competències específiques de llengua catalana i literatura

Per dissenyar les activitats d'aquesta guia docent s'han tingut en compte els perfils de sortida i les competències clau marcades pel currículum al Decret 175/2022, de 27 de setembre, d'ordenació dels ensenyaments de l'educació bàsica, que afecta el desplegament dels cursos d'ESO. En concret, ens hem centrat en les competències específiques de la matèria de Llengua Catalana i Literatura, les quals estan directament relacionades amb les competències clau.

Recordem a continuació aquestes deu competències específiques de la matèria Aranès i Literatura a l'Aran, Llengua Castellana i Literatura i Llengua Catalana i Literatura.⁹

Competència específica 1	Descriure i valorar la diversitat lingüística i cultural a partir del reconeixement de les llengües de l'alumnat i la realitat plurilingüe i pluricultural, per afavorir la transferència lingüística, identificar i rebutjar estereotips i prejudicis lingüístics, i valorar aquesta diversitat com a font de riquesa cultural.
Competència específica 2	Comprendre i interpretar textos orals i multimodals recollint el sentit general i la informació més rellevant, la seva forma i el seu contingut, per construir coneixement, formar-se opinió i eixamplar les possibilitats de gaudi i lleure.
Competència específica 3	Produir textos orals i multimodals amb coherència, claredat i registre adequats, atenent les convencions pròpies dels diferents gèneres discursius i participar en interaccions orals variades, amb autonomia, per expressar idees, sentiments i conceptes, construir coneixement i establir vincles personals.

⁹ Extret de Decret 175/2022, de 27 de setembre, d'ordenació dels ensenyaments de l'educació bàsica, en concret del desplegament pel que fa la matèria de Llengua Catalana i Literatura.

<p>Competència específica 4</p>	<p>Comprendre, interpretar i analitzar, amb sentit crític i diferents propòsits de lectura, textos escrits i multimodals reconeixent-ne el sentit global i les idees principals i secundàries, identificant-ne la intenció de l'emissor, reflexionant-ne sobre el contingut i la forma i avaluar-ne la qualitat i fiabilitat, per tal de construir coneixement i donar resposta a necessitats i interessos comunicatius diversos.</p>
<p>Competència específica 5</p>	<p>Produir textos escrits i multimodals amb adequació, coherència, cohesió, aplicant estratègies elementals de planificació, redacció, revisió, correcció i edició, amb regulació dels iguals i autoregulació progressivament autònoma i atenent les convencions pròpies del gènere discursiu triat, per construir coneixement i donar resposta de manera informada, eficaç i creativa a demandes comunicatives concretes.</p>
<p>Competència específica 6</p>	<p>Cercar, seleccionar i contrastar informació procedent de diferents fonts de manera progressivament autònoma, avaluant-ne la fiabilitat i pertinència en funció dels objectius de lectura i evitant els riscos de manipulació i desinformació, i integrar-la i transformar-la en coneixement, per comunicar-la, adoptant un punt de vista crític, personal i respectuós amb la propietat intel·lectual.</p>
<p>Competència específica 7</p>	<p>Seleccionar i llegir de manera autònoma obres diverses com a font de plaer i coneixement, configurant un itinerari lector que s'enriqueixi progressivament pel que fa a diversitat, complexitat i qualitat de les obres, i compartir experiències de lectura, per construir la pròpia identitat lectora i gaudir de la dimensió social de la lectura.</p>
<p>Competència específica 8</p>	<p>Llegir, interpretar i valorar obres o fragments literaris del patrimoni propi i universal, utilitzant un metallenguatge específic i mobilitzant l'experiència biogràfica i els coneixements literaris i culturals, per establir vincles entre textos diversos que permetin conformar un mapa cultural, eixamplar les possibilitats de gaudir de la literatura i crear textos d'intenció literària.</p>
<p>Competència específica 9</p>	<p>Mobilitzar el coneixement sobre l'estructura de la llengua i els seus usos i reflexionar de manera progressivament autònoma sobre les eleccions lingüístiques i discursives, amb la terminologia adequada, per desenvolupar la consciència lingüística, augmentar el repertori comunicatiu i millorar les destreses tant de producció oral i escrita com de recepció crítica.</p>
<p>Competència específica 10</p>	<p>Posar al servei de la convivència democràtica, la resolució dialogada dels conflictes i la igualtat de drets de totes les persones, les pròpies pràctiques comunicatives, utilitzant un llenguatge no discriminatori i desterrant els abusos de poder a través de la paraula, per afavorir un ús eficaç, ètic i democràtic del llenguatge.</p>

En línies generals, la naturalesa del dossier que es presenta en aquest document fa que les activitats estiguen relacionades principalment amb les competències setena i vuitena, reservades per a la lectura literària, tant autònoma com guiada. Però saber llegir (competència quatre) també implica seleccionar informació, cercar-la a la xarxa de manera efectiva i integrar-la al discurs propi a través d'esquemes, infografies...

A més, per tal de treballar les tasques de manera efectiva d'acord amb les competències, aquestes es tractaran de contextualitzar en situacions d'aprenentatge per tal de connectar amb l'alumnat i que conviden a la reflexió i a la col·laboració.

En la taula següent s'especifiquen les activitats que cal dur terme i llur correspondència amb les competències específiques.

Continguts específics de les activitats i competències

ACTIVITATS GLOBALITZADORES ¹⁰			
Etapa d'aplicació	Activitat	Competència	Ordre
Durant i després de la lectura	Creació d'un diari de lectura pautat	5, 6, 10	Durant tota la seqüència
Abans de la lectura	El diari: l'expressió íntima dels sentiments	6	1
	Pluja d'idees diari de lectura	6	2
	Infografia diari de lectura	5	3

ACTIVITATS TRANSVERSALS			
Etapa d'aplicació	Activitat	Competència	Ordre
Abans de la lectura	La lleialtat segons la novel·la	6	8
	L'autora	4, 6	9

¹⁰ Aquestes propostes parteixen del text literari per lligar diferents sabers més enllà del merament literari. Es tracta de posar en relació la lectura, la literatura, la introspecció, la reflexió, la cultura o l'ús de les TIC. Es proposaran projectes i metodologies amb enfocaments globalitzats per crear situacions motivadores i competencials.

ACTIVITATS TRANSVERSALS			
Etapa d'aplicació	Activitat	Competència	Ordre
Durant la lectura	L'amistat entre els protagonistes	4	27
	El naixement de l'amistat	4	23
	Els fonaments irracionals de l'amistat	6, 8	24
	Creació d'un aforisme sobre l'amistat	5, 10	55
	Creació d'un Wordcloud sobre l'amistat	6	56
	Aristòtil i l'amistat	6	28
	Tipus d'amistat segons Aristòtil	6	29
	L'alcohol i la desinformació (<i>fake news</i>)	6, 5	35
	Alcohol i salut mental de Théo	4	36
Després de la lectura	Reportatge sobre l'alcoholisme (vídeo)	2	57
	Reportatge sobre l'alcoholisme (escrit)	2	58
	Mots encreuats sobre amistat i lleialtat	10, 1	39
	La lleialtat més profunda	4	41
	Les mentides de la lleialtat: la doble personalitat	4, 5	42
	Situacions de lleialtat	5	43
Durant i després de la lectura	La descripció d'un amic	5	53
	Lectura en veu alta de la descripció	3	54
	L'expressió artística al diari	4	51, 52, 54

COMPRESIÓ LECTORA			
Etapa d'aplicació	Activitat	Competència	Ordre
Abans de la lectura	Amistat i literatura. Cobertes	4, 8	5
	Els paratextos: la coberta	4, 8	6
	Els paratextos: el títol	4	7
	Els paratextos: la contracoberta	4	11
Durant la lectura	L'incipit	5, 6	19
	L'incipit de la novel·la	4	21
	L'inici de l'amistat		22
	Episodis de l'amistat entre Théo i Mathis	4	30
	L'amistat aristotèlica en la novel·la	6	31
	La prova d'amistat	4	28
	El final de la història	4	33
Théo i el context familiar i social	4	37	
Després de la lectura	Les lleialtats entre els personatges	4	38

ACTIVITATS LITERÀRIES			
Etapa d'aplicació	Activitat	Competència	Ordre
Abans de la lectura	La intertextualitat: fragment <i>El diari de Carlota</i>	8, 4	4
	La intertextualitat: "La lleialtat", de Josep Carner	8, 4	10
	La intertextualitat: curtmetratge <i>Lifted</i>	4	12
	Música i amistat	4	13
	Música i amistat	4	14
Durant la lectura	La intertextualitat: íncipits cèlebres	8, 4	20
	La intertextualitat: els aforismes de Joan Fuster	8, 4	25
	La intertextualitat: <i>L'amic retrobat</i> i l'amistat	8, 4	26
	La intertextualitat: <i>Les aventures de Huckleberry Finn</i>	8, 4	32
	La intertextualitat: Fuster i la bestiesa compartida	8, 6	34
	Els títols dels capítols: els protagonistes	4	16
	El tipus de narrador	6	17
	Resum de les subtrames de l'obra	4	18
Després de la lectura	La intertextualitat: la descripció en Josep Pla	8, 4	46
	La intertextualitat: la descripció d'espais en Pla	8, 4	47
	Descripció d'un indret	4, 8	48
	La intertextualitat: la descripció de persones en Pla	8, 4	49
	Descripció en l'obra	4, 8	50
	Les tipologies textuais	4	44
	La descripció	6	45
Després de la lectura	Creació d'un retrat robot de Théo	2, 4	51
	Creació d'una infografia	6	52
	Debat sobre l'alcoholisme	6	59
	Compartir diaris lectura	6	60

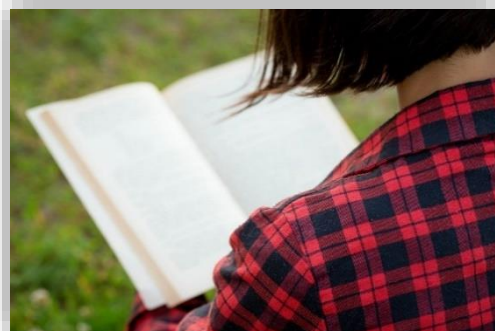
ORIENTACIONS DIDÀCTIQUES

Pautes generals

La present guia didàctica és una proposta per treballar amb l'alumnat de 3r i 4t d'ESO la lectura de *Les lleialtats*, alhora que pot ser adaptable, amb les modificacions pertinents, a qualsevol altra lectura de Llengua i Literatura a batxillerat o de Literatura Universal. Per una part, s'ha intentat que les tasques siguin suficientment flexibles per poder adaptar-les als gustos del professorat i que, així, les facen seues. D'aquesta manera, darrere el disseny de la guia hi ha aquesta ductilitat perquè el professorat pugui adobar les tasques amb les seues preferències i experiència. Igualment, s'ha buscat que aquestes siguin transversals, dinàmiques i actuals perquè resulten engrescadores per a l'alumnat. A més, considerem que igualment hi ha marge a fi que les propostes de treball es puguin adaptar a les diferents realitats de l'aula, amb la qual cosa puguin ser ateses les necessitats de tot l'alumnat, com ara ajustar l'extensió per a alumnes amb altes capacitats o per a aquells amb trastorns d'aprenentatge, reduir o augmentar el nombre d'ítems en preguntes...

Per una altra part, la guia didàctica s'entén en la seua globalitat en tant que es percaça la intenció de presentar un seguit de reptes que conduïsquen a la creació d'un producte final, en aquest cas un diari de lectura. Les tasques plantejades tenen en compte les competències específiques marcades pel currículum al Decret 175/2022, de 27 de setembre, d'ordenació dels ensenyaments de l'educació bàsica, amb la qual cosa s'hi trobaran integrades les destreses d'expressió oral i escrita, la comprensió i anàlisi escrita, la cerca d'informació, el gust per la lectura, i l'ús del llenguatge en favor de la convivència. Totes aquestes competències es treballaran ací i allà a partir del text literari i conduiran, com hem dit, a la creació d'un diari personal. Dit això, és important ressenyar que el docent podrà seleccionar aquelles tasques que considere adients dins la pròpia realitat de l'aula, ja siga per qüestions de temporització, preferència o de qualsevol altra índole. Per tant, dins d'aquesta globalitat hi ha un component de fragmentació que permet l'adaptabilitat apuntada.

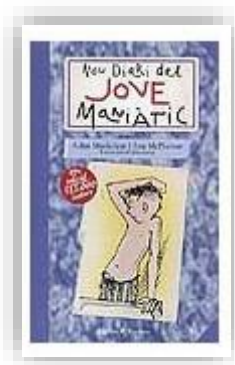
Per tant, cal concebre aquest dossier com una eina que ajude el docent en el dinamisme i la reflexió al voltant d'una obra literària. No es tracta, doncs, d'un material que servisca per avaluar l'alumnat ni per tractar punts dels sabers del currículum. En breu, el gust per la lectura.

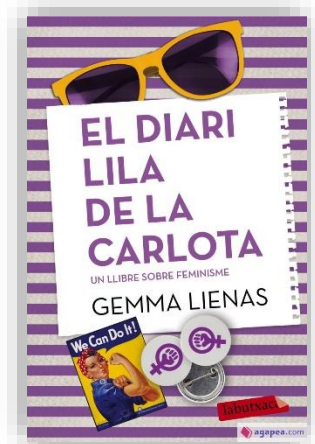
El diari de lectura

El diari de lectura és la tasca principal que embasta la proposta pedagògica de lectura de *Les lleialtats*. Es tracta d'una eina d'autoreflexió que es pot posar en relació amb la carpeta d'aprenentatge o el portafolis literaris a través de la qual es permetrà dotar de major significat el text literari. Aquesta nova dimensió traspuja en el fet de poder interrelacionar diversos sabers i matèries de l'etapa educativa, prendre consciència del llenguatge literari i potenciar el vessant artístic, així com servir d'eina d'avaluació formativa de l'alumnat.

Aquest diari de lectura com a format respon a una composició híbrida a cavall entre el diari íntim i el dietari. No es tracta, però, de redactar un diari personal amb detalls íntims de l'alumnat o de crear un diari a manera d'assaig. El propòsit és, simplement, realitzar en format paper unes entrades ordenades en què es reflexione sobre el contingut i la forma literària de la novel·la. Aquestes entrades hauran d'oferir un to valoratiu de l'argument, sense oferir un resum extens de l'obra, i de l'estil, amb la qual cosa s'hi podran afegir: opinions, relació amb altres textos o artefactes culturals, il·lustracions inspirades en l'argument...

De fet, en l'àmbit literari, el diari de lectura és un subgènere narratiu que entronca perfectament amb un públic lector adolescent. Els diaris o dietaris *per se* apel·len al jovent en tant que molts d'ells són obres de formació, de *Bildungsroman*, i contenen temes interessants per a aquesta franja d'edat, com les relacions afectives, el despertar sexual, les amistats, les drogues, els estudis... En l'àmbit anglosaxó, aquesta literatura va ser encetada per Ann McPherson i Aidan MacFarlane amb la seua obra *The Diary of a Teenage Health Freak* (1987), traduïda al català per l'editorial Bromera com *Diari d'un jove maniàtic*, la qual significà un boom de vendes. Ràpidament, aquesta fórmula literària va ser adoptada per autors en català, amb la qual cosa l'èxit de l'obra de McPherson i MacFarlane "deu haver influït, segurament, en les novel·les catalanes que exploten aquesta mateixa temàtica. El casos més destacats són potser els de Gemma Lienas —*El diari lila de la Carlota* (2001)— i Glòria Llobet —*El diari de la Neus* (1996) (Espinós, 2007: 303).

Pel que fa al format, la nostra proposta és de fer-lo en paper, idealment en format quadern (tipus A5 o aproximat). A continuació, escatirem les raons per fer-ho: en primer lloc, perquè cal dotar l'escriptura de la importància que es mereix; cada vegada l'alumnat cerca i organitza més informació digitalment i hi ha una tendència a menystindre l'escriptura física; en segon lloc, perquè un diari és quelcom orgànic i transportable, per la qual cosa és important

que siga d'una mida continguda perquè es pugui portar al damunt. En tercer lloc, perquè es tracta també de motivar l'alumnat a l'hora de cuidar la gramàtica i l'ortografia, ja que no tenen un programari que pugui corregir la tasca simultàniament. En quart lloc, perquè es busca potenciar la part creativa en tots els sentits, també la part d'expressió visual i plàstica, cosa que incentivem en format físic.¹¹

A més, és important paular l'extensió per buscar l'equilibri entre aquell alumnat molt motivat que s'engresque amb la tasca i qui no ho estiga. A tall orientatiu es proposa un total de 15-20 pàgines. Més endavant oferim una infografia i pautes concretes enfocades a l'alumnat. Igualment, oferim a l'apèndix una proposta de rúbrica del diari de lectura.

En relació amb la dinàmica de realització del diari, es pot enfocar de dues maneres. Es pot escriure íntegrament a casa i lliurar-lo la data marcada, o bé es pot alternar la redacció a classe i a l'aula, amb la qual cosa es pot vincular el professorat d'Educació Visual i Plàstica amb l'objectiu de treballar la presentació i la part visual del diari. Aquesta dinàmica, per tant, la deixem a consideració del professorat.

Per tant, es tracta d'una proposta a llarg termini que mira de conjuminar les competències específiques del segon cicle de l'ESO, en particular la competència específica 5 (produir textos escrits i multimodals amb adequació, coherència, cohesió), la 7 (seleccionar i llegir de manera autònoma obres diverses com a font de plaer i coneixement, configurant un itinerari lector) i fent especial èmfasi en la 8, que apel·la a l'anàlisi literària i a la importància de la intertextualitat: llegir (interpretar i valorar obres o fragments literaris del patrimoni propi i universal, utilitzant un metallenguatge específic i mobilitzant l'experiència biogràfica i els coneixements literaris i culturals).

Finalment, en la seqüència didàctica hem afegit el símbol d'un llibre (📖) al costat d'aquelles activitats que són susceptibles de ser emprades com a reflexió per al diari. Es tracta de tasques reflexives de resposta més oberta, les quals poden donar peu a una entrada del diari personal.

¹¹ La nostra és una proposta que no pretén excloure altres maneres de treballar. Suara hem defensat el format conèixer les necessitats de l'alumnat i, per tant, serà qui més acuradament podrà prendre la decisió de fer-ho en paper o digitalment.

Organització de l'aula

La creació del diari de lectura requereix un cert grau d'intimitat i d'introspecció a l'hora de la redacció. Per aquesta raó, una part del nombre d'hores d'aquest dossier serà individual, tant amb l'opció de fer-se a casa com a l'aula. En ambdós casos, ha d'haver-hi un seguiment per part del docent dirigit a revisar la part escrita durant el procés creatiu amb la intenció de redreçar les reflexions i donar orientació; igualment, l'acompanyament també fora bo que s'entomara des de la matèria d'EVP per dotar l'activitat d'una concepció més transversal.

Pel que fa a la resta d'activitats, aquestes es faran en els agrupaments que el docent establisca. A mode de suggeriment, es proposa el treball en petits grups, parelles o grups de quatre, i després fer-ne una posada en comú. Així, es pot compartir la informació i s'esperona l'alumnat a intervindre públicament de manera oral.

Aquesta relació entre iguals afavoreix l'aprenentatge alhora que implica superar els reptes perquè la feina es porte a terme. Les reflexions al fil de les preguntes plantejades resulten molt més enriquidores amb aquest treball en grup. A les activitats compreses en aquesta guia docent es faran propostes d'agrupament per a cada una d'elles, amb el benentès que el docent podrà fer-ne les adaptacions que cregue necessàries.

Expressió artística

Considerem que l'expressió artística és un catalitzador de diferents sabers, la qual permet la plasmació concreta de l'abstracció. El fet de traslladar les reflexions, les emocions i les valoracions literàries a un llenguatge artístic considerem que contribueix a amplificar el significat de tot plegat i que tant el procés com la recepció siguen més engrescadors. No cal dir que les habilitats de cada alumne són diferents en aquest àmbit, per la qual cosa no valorarem la qualitat dels resultats, sinó el procés i la dedicació.

D'aquesta manera, es fomentarà l'expressió artística a l'hora de confeccionar el diari de lectura. Per aquesta raó, fora interessant engrescar el Departament de Visual i Plàstica, i vincular la matèria optativa de 4t d'EVP en el procés creatiu, per exemple.

Les indicacions que es poden oferir a l'alumnat inclouen la confecció del mateix diari, el disseny de les pàgines, dibuixos, collages, *lettering*, a més de creació d'artefactes digitals, com Canva, Genially, Sites...

PROPOSTES DIDÀCTIQUES

Abans de la lectura

El diari

1. L'objectiu final d'aquest dossier és l'elaboració d'un diari. Segur que sabeu com és, o potser fins i tot n'heu fet algun. Amb el vostre company o companya feu una pluja d'idees sobre les característiques d'un diari i anoteu les idees a la llibreta.

En aquesta primera tasca es tracta de reflexionar al voltant de les característiques formals d'un diari. Caldrà parar atenció a la datació, al format d'entrades, a l'ús de la 1a persona, l'expressió dels sentiments, la rellevància de la introspecció o el lèxic proper.

Es pot demanar que s'expliquen diaris famosos que coneguen de la literatura o el cinema, com ara *Diari* d'Ana Frank, *Diaris* (1920-1930) de Franz Kafka, *El quadern gris* de Josep Pla, *Diaris* (1925-1930) de Virginia Woolf, o diaris enfocats a adolescents com la sèrie d'obres d'*El diari de Greg*, *Diari d'un jove maniàtic* o bé *Destrossa aquest diari*, de Keri Smith, que planteja reptes diversos per potenciar la creativitat. Pel que fa a pel·lícules, destaca el film *Diari de Bridget Jones*.

Darrerament s'ha posat de moda el fenomen del *journaling* o *bullet journal*, una mena de diari personal analògic que a més a més fomenta la creativitat i ajuda a la salut mental. Podeu veure [aquest vídeo d'Instagram del canal 324](#) per saber-ne més.

2. La nostra missió, però, no és fer un diari qualsevol, sinó de lectura. Quines penseu que serien les seues característiques?

De nou es deixa uns minuts a les parelles o trios perquè tracten de fer hipòtesis al voltant de la idea de diari de lectura. Es comparteixen les noves idees i s'apunten a la pissarra. Es tracta de crear una base d'orientació conjunta per agrupar les característiques del diari de lectura. Una vegada fet això es projecta la infografia del diari de lectura. A l'annex 3 hi trobareu una proposta de rúbrica per valorar el diari de lectura que podeu fer servir com a guia per a la base d'orientació.

3. Ara observeu la següent infografia feta amb [Canva](#) sobre el diari de lectura i els passos per a la seua elaboració. Quins aspectes comparteix amb un diari convencional? En quins es diferencia? Es pot projectar la [infografia](#) a l'aula i comentar-la en veu alta per poder resoldre els dubtes i

les inquietuds que es puguen plantejar. Es pot imprimir la infografia i deixar-la al suro de la classe per tindre-la com a referència. Compartim l'[enllaç](#) a la infografia per si es vol editar o adaptar. Trobaran moltes idees creatives per dissenyar i decorar el diari a [Pinterest](#), Instagram o [Tik Tok](#) amb el filtre #journaling o #bulletjournal.

4. Per veure un exemple de diari, llegiu el següent fragment inicial de la novel·la *El diari lila de la Carlota* (2001) de Gemma Lienas. Paeu atenció a les següents qüestions de format de l'escrit, les quals ens donaran pistes per:

- els temes dels quals parlarà la narradora al diari
- el tipus de lèxic emprat
- les característiques de la narradora
- les referències al diari

8 de desembre

Però ¿això què és?, penso mentre desembolico la gran cursilada que m'ha regalat l'àvia Isabel.

Prou es veu que això, AIXÒ!, és un diari. Un d'aquests quaderns on una pot escriure la vida, els pensaments, les penes, les alegries, els enamoraments... ¿Saps què vull dir? Al·lucina, Carlota!, em dic. L'àvia Isabel, la mare del pare, sempre ha estat així de rareta. Mai no entén que les coses importants per a mi no són les mateixes que per a ella quan tenia la meua edat.

Total, vinga a esperar amb candeletes el meu aniversari i... plaf!, el dia que faig catorze anys, en comptes de regalar-me el disc compacte pel qual xalo d'ençà de fa un mes, ella va i em porta aquesta horterada.

Sóc a punt d'obrir la boca per deixar anar la meua contundent opinió sobre aquest quadern folrat, de plàstic de color rosa, amb una gran taca lila. Al mig d'aquesta esquixada lila, hi ha un pany petitó, on es pot ficar la claueta que penja d'un cordill lligat al llom... Que bufó, que íntim!, fins i tot es pot tancar amb clau, per salvar de les mirades indiscretes allò que s'hi escriu a l'interior...

La mare em llença una de les seves mirades fulminants. Hi té molta pràctica; gairebé més que jo. M'empasso les protestes. Les mirades fulminants de la mare són molt més efectives que una puntada de peu al cul.

—Que guai! Quina idea tan fantàstica! —dic, molt diplomàticament.

L'àvia em somriu, encantada de la vida i convençuda que l'ha encertat de ple (...). Agafo un tros de pastís de xocolata fet per la mare, me'l menjo a tota velocitat i, després, desapareixo pel passadís, camí de la meua habitació. (...)

La porta s'obre a poc a poc i treu el nas una mà que aguanta un mocador blanc.

—Bandera blanca! —diu la veu de l'àvia Anna—. Què puc entrar?

No contesto de seguida. Tot i que amb l'àvia Anna m'hi entenc, no tinc ganes de parlar amb ningú. Un aniversari esguerrat és pitjor que una baralla amb la teva millor amiga, perquè cal esperar TOT UN ANY per adobar-ho. (...)

Li ensenyo el motiu de la meva mala lluna.

—Ecs, sí, un diari.

—Per la cara de fàstic, m'adono que no tens cap intenció de fer-ho servir, ¿oi?

—I és clar que no! ¿Que et creus que sóc petita o bleda?

—Ni petita, ni bleda. Et tinc per una noia molt espavilada.

—¿I vols que escrigui el meu diari?

—¿I per què no? Podries... —l'àvia agafa el quadern i se'l mira molt detingudament—, podries escriure-hi sobre els teus amors...

—Ai, àvia...!

—Dona, no facis escarafalls. Ho dic perquè amb aquesta coberta tan rosa... És clar que, amb aquesta taca lila, se m'acut que podries fer un diari feminista.

—¿Un què? —la miro com si s'hagués tornat boja.

—Sí, dona. Podries escriure-hi tot el que veiessis al teu voltat que sigui masclista, és a dir, qualsevol situació o actitud de la vida pública o privada en què les dones són considerades éssers inferiors als homes.

—¿I què hi té a veure el color lila amb això?

—El lila és el símbol del feminisme, de les persones que lluiten per aconseguir que les dones tinguin els mateixos drets que els homes.

—Ai, àvia! ¿Vols dir que no estàs una mica gagà? Si en fa de temps que les dones han aconseguit que se'ls reconegui la igualtat amb els homes...

—¿De debò creus que el masclisme està superat?

Veient l'expressió de la seva cara, no n'estic segura, però faig que sí amb el cap, perquè em sembla que ja no em puc fer enrere.

—Aha! —Crida l'àvia amb veu triomfal!—. Això és el que tu penses, com molta altra gent i, tanmateix, no és així. És veritat que, des d'un punt de vista legal, s'ha aconseguit la igualtat, però els costums continuen sent masclistes. És més fàcil canviar les lleis que no pas la mentalitat de la gent.

L'àvia se'm queda mirant. Després, branda el cap:

—Ja m'adono que no em creus del tot (...) Fes-me un favor: obre bé els ulls, observa si al teu voltant no hi ha situacions de tracte desigual cap a les dones i, si n'hi ha, rumia't la possibilitat d'escriure el diari lila de la Carlota.

Gemma Lienas, *El diari lila de la Carlota* (2008: 9-12)

Aquesta obra és un diari escrit per Carlota, una jove de catorze anys, l'àvia de la qual li regala un diari de color lila. La jove es mostra desconcertada i manté un diàleg amb l'àvia sobre els possibles continguts del diari. L'àvia li proposa que parli del masclisme, ja que és un diari de color lila, que simbolitza la lluita del feminisme. Carlota es mostra amb el caràcter típic de l'edat, impulsiva i un pèl ingènua.

S'hi pot apreciar el to introspectiu propi del diari, amb abundància de reflexions sobre aspectes quotidians i propers, com el seu aniversari. A nivell narratiu i estilístic, hi ha una narradora en 1a persona, Carlota, que actua com a protagonista i que empra un llenguatge directe, col·loquial, amb la intenció de reproduir la variant diastràtica d'aquesta franja d'edat.

L'obra s'enceta amb aquesta referència metaliterària del diari que rep Carlota: "prou es veu que això, AIXÒ!, és un diari. Un d'aquests quaderns per poder-hi escriure la vida, els pensaments, les penes, les alegries, els enamoraments...". El diari li fa gràcia, tot i que pensa que és una cosa passada de moda, fora de context: "Sóc a punt d'obrir la boca per deixar anar la meva contundent opinió sobre aquest quadern folrat, de plàstic de color rosa, amb una gran taca lila. Al mig d'aquesta esquixada lila, hi ha un pany petitó, on es pot ficar la claueta que penja d'un cordill lligat al llom... Que bufó, que íntim!, fins i tot es pot tancar amb clau, per salvar de les mirades indiscretas allò que s'hi escriu a l'interior...".

5. L'autora de l'obra s'anomena Delphine De Vigan (Boulogne-Billancourt, 1966), la qual s'ha consolidat com una de les millors escriptores franceses actuals. Entreu en aquesta [pàgina web](#) i en [aquesta altra](#) i contesteu aquestes preguntes:

a) Quantes obres de l'autora s'han traduït al català?

Grup62 ha traduït al català totes les seues obres, en concret vuit: *Els nens són reis*, *Les gratituds*, *Les lleialtats*, *Basat en una història real*, *Els dies sense fam*, *Res no s'oposa a la nit*, *Les hores soterrades*, *No i jo*.

b) S'ha adaptat alguna novel·la al cinema?

Roman Polanski va portar al cinema el 2017 la novel·la de De Vigan *Basat en una història real*.

c) En què consisteix el premi Goncourt des Lycéens que va guanyar amb l'obra *Basat en una història real* (2016)?

El premi Goncourt des Lycéens l'atorga un jurat de 2.000 alumnes de secundària, els quals llegeixen durant dos mesos una selecció d'obres presentades al premi literari Goncourt, un dels més importants de França.

6. Aquesta guia se centra en un valor essencial a la nostra vida com és l'amistat. Com dèiem abans, comptem amb nombrosos exemples que incorporen l'amistat com a part fonamental de l'argument. Fixeu-vos en aquestes dues cobertes i amb el vostre company o companya decidiu quin en serà l'argument principal. Després, apunteu altres novel·les o narracions que conegueu que també tinguen l'amistat com a nucli i compartiu la informació a la classe.

La primera part de l'activitat és de resposta lliure. Pel que fa la segona, la coberta de l'esquerra remet a una obra d'Enid Blyton, una prolífica autora de literatura juvenil. La saga d'*El club dels cinc* tracta de les aventures de Juli, Dick, Jordi, Anna i el gos Tim. La coberta de l'esquerra és d'una de les obres del cèlebre cicle de Flanagan, dels autors Andreu Martín i Jaume Ribera. Es tracta d'una novel·la juvenil detectivesca.

7. Fixeu-vos en la coberta de l'edició de *Les lleialtats* que teniu i amb el vostre company o companya feu-ne una descripció breu. Aventureu-vos a fer hipòtesis al voltant del tipus d'història que s'hi tractarà, els personatges o l'ambientació.

Es deixa uns minuts perquè l'alumnat faci aquesta reflexió. Es pot incidir en el fet que hi ha la imatge d'un adolescent que mira cap avall o que aquesta mateixa imatge estiga retallada i no puguem veure l'adolescent sencer. Amb això es pot comentar el simbolisme del jove que amaga la mirada, de no mostrar-se sencer, dels secrets o de les veritats a mitges que això pot implicar. En aquestes primeres activitats es tracta de jugar amb les expectatives de l'alumnat per tractar d'engrescar-lo en la lectura.

- 8. Ara, pareu atenció al títol i tracteu de lligar la descripció que acabeu de fer amb el significat de "lleialtats". Què pot implicar en relació amb el jove que apareix a la coberta? En quins contextos podem ser lleials?

Es demana que tornen a imaginar l'argument del llibre d'acord amb el substantiu que dona nom a la novel·la. És molt interessant veure com defineixen el terme *lleialtat* a partir de les pròpies realitats: en qüestions d'amistat, afectives, professionals, familiars, mascotes... Es pot projectar el significat que dona el DIEC de l'adjectiu *lleial*:

1 1 *adj.* [LC] Que guarda escrupolosament la fidelitat deguda, incapaç de fer traïció. Un home lleial. Un súbdit lleial.

1 2 *adj.* [LC] PER EXT. Una conducta lleial. Una paraula lleial.

2 *adj.* [LC] Que mostra fidelitat a l'amo i és de bon tracte. Era una gossa molt lleial.

- 9. Llegiu la definició que en fa l'autora, de lleialtat, just abans de començar la novel·la (p. 5). Pareu atenció en el to literari i altament metafòric d'aquesta descripció. Intenteu parafrasejar, amb les vostres paraules, les tres oracions que hi ha subratllades en la definició que reproduïm a continuació.

1. Són llaços invisibles que ens lliguen als altres —tant als vius com als morts—, són promeses que hem murmurat i que no sabem les repercussions que tenen; fidelitats silencioses, contractes firmats quasi sempre amb nosaltres mateixos, consignes admeses sense haver-les sentit, deutes que allotgem en els replecs de la memòria.
2. Són les lleis de la infantesa que dormisquregen a l'interior dels nostres cossos, els valors en el nom dels quals ens aguantem drets, els fonaments que ens permeten resistir, els principis il·legibles que ens roseguen i ens empresonen. Les nostres ales i les nostres cadenes.
3. Són els trampolins sobre els quals les forces se'ns despleguen i les trinxeres en les quals enterrem els somnis. (De Vigan, 2021: 5)

De la definició més literal de la pregunta anterior es passa en aquesta a un nivell més metafòric i que permet un grau de reflexió i introspecció major. Es tracta de veure les implicacions de ser lleial més enllà de la mera fidelitat i explorar el sentit del significat de lleialtat que trobarem a la novel·la: un valor antitètic en tant que ens aporta seguretat, però ens obliga a fer coses que no volem; una paraula que funciona com un oxímoron que, portada a l'extrem, ens arrossega cap a l'abisme com als personatges de la novel·la; ser lleial ens obliga a guardar secret, però on acaba la lleialtat i comença la voluntat pròpia?

10. Per acabar aquesta reflexió inicial sobre la lleialtat, llegiu aquest poema de Josep Carner titulat precisament "Lleialtat" (1957). Reciteu-lo en veu alta i després tracteu d'esbrinar a quina lleialtat s'està referint el jo líric. Pateu atenció, especialment, a l'última estrofa, en què transmet un cert missatge esperançador.

Aquest poema de Josep Carner és una mostra literària clara de lleialtat en un context determinat. Sense contextualització és difícil que l'alumnat pugui extreure el significat precís que Carner va voler donar-li. Amb tot, cal valorar la interpretació que en pot fer l'alumnat.

“Lleialtat”, Josep Carner

El seny és esmussat, l’ull es desmenja
de l’esblaimat dibuix de l’aparent;
enllà de ma finestra indiferent
arrosseguen les esmes d’un diumenge.

Que vanament aquell tapís no penja!
El cos suau, la cara resplendent
apaguen, en final desvagament,
la deessa que riu i la que es venja.

Ans que la nit final em sigui a punt,
al fatídic avui tombo la cara;
tan envilit, em sembla ja difunt.

I un nou esclat de fe m’anima encara,
i torno, cor batent, a la llum clara
per galeries del record profund.

En un primer lloc, es pot fer recitar conjuntament el poema, és a dir, que cada estrofa siga declamada per un alumne diferent. En segon lloc, es pot treballar el lèxic del text, ja que així se’n podrà arribar a tindre un enteniment més clar. En tercer lloc, es poden oferir claus contextuais, per tal de centrar el missatge: el poema va ser escrit durant l’exili i publicat el 1957 a *Absència*; es tracta de tota una declaració de principis de l’autor en què es manté fidel a la seua terra, cap a Catalunya, tot i que puga defallir, com suggereix a les primeres estrofes: a la primera estrofa el jo líric esmenta que la realitat no li agrada, on les virtuts han quedat deformades; a la segona estrofa insisteix en aquesta situació, tot allò positiu del passat ha desaparegut; al primer tercet continua aquesta visió pessimista, però a l’últim tercet transmet que, després d’haver

perdut l’esperança, ara torna a sentir esma i lleialtat cap al passat, cap a la seua terra.

11. A continuació, llegiu la contracoberta i compareu les hipòtesis fetes fins ara amb la sinopsi que se’ns dona. A partir de tota la informació que teniu, considereu que la coberta és atractiva? Ara caldrà que creeu la vostra pròpia coberta i un altre títol per a la novel·la que puga anar en consonància amb el que sabeu per ara d’aquesta. Podeu fer-ho digitalment amb [Canva](#) o en suport físic.

Amb les mateixes parelles o agrupacions es realitzarà aquesta tasca creativa i d’expressió artística. Al final es compartiran les creacions i es pot fer un mural a l’aula. Cada grup explicarà oralment les decisions per les quals ha decidit el títol i la coberta. Aquesta activitat es pot reprendre al final de la lectura.

12. Seguidament, visionarem un curtmetratge titulat *Lifted* en què es narra la relació de dos marcians en la seua nau espacial (podreu trobar-lo fàcilment fent una cerca a [YouTube](#)).

- a. Resumi en quatre línies l'acció i apunteu quins valors de l'amistat tracta i per què.

Aquest curtmetratge narra com un marcià està fent pràctiques per abduir humans a la seua nau espacial. Aquesta és molt gran i té molts botons, i el marcià té un tarannà impulsiu i no sembla que tinga èxit. Un altre marcià fa de supervisor i es desespera davant la poca destresa de l'altre, per la qual cosa es posa als comandaments. Al remat, davant el sentiment de tristesa del marcià poc hàbil, sent empatia per ell i deixa que agafe el volant de la nau perquè se senta útil.

Aquest curt transmet el valor de l'amistat pel que fa a l'empatia, a saber ajudar els amics i a comprendre que el fracàs també és una opció i que no sempre s'ha de buscar la perfecció. El marcià experimenta dubte, desesperança, orgull, angoixa... davant la impassibilitat de l'examinador.

- b. Què és per a vosaltres un bon amic? Quines qualitats ha de tenir?

Resposta lliure.

- 13.** Acabem aquesta primera part amb música. No només la literatura ha sabut reflectir l'amistat a les seues pàgines, sinó que qualsevol manifestació artística hi és procliu. En l'àmbit de la música són nombroses les cançons amb lletres dedicades a aquesta temàtica. En podríeu esmentar alguna? Si no us en ve cap a la memòria, consulteu aquest [enllaç](#) i comproveu si en coneixeu alguna.

Resposta lliure.

- 14.** Escolliu ara una cançó de la vostra tria personal i definiu el tipus d'amistat que s'hi reflecteix.

Per respondre aquesta pregunta en poden triar una de l'enllaç anterior o en poden buscar una altra.

- 15.** Ara que tenim un bon grapat de cançons sobre l'amistat entre tota la classe, seria interessant que els donàrem un objectiu pràctic. De manera col·laborativa, creeu una llista d' Spotify, o de qualsevol altra plataforma, de cançons sobre l'amistat, la qual podríeu aprofitar per a la festa de graduació de 4t d'ESO.

Resposta lliure.

Durant la lectura

- 16.** Com podeu comprovar, cada capítol va encapçalat pel nom d'un dels protagonistes de l'obra: Hélène, Théo, Cécile, Mathis. Per què creieu que l'autora ha pres la decisió de titular els capítols d'aquesta manera?

Caldrà valorar que cada capítol se centra en un d'aquests personatges i en la relació amb la resta d'ells. Es tracta d'una tècnica literària en què es busca l'enfocament en diferents personatges que formen part d'una mateixa història. Aquesta reflexió ens servirà per introduir la pregunta següent.

- **17.** Una de les característiques narratives de l'obra és que es tracta d'una **novel·la coral**.

Novel·la coral

En una novel·la coral tots els personatges estan interconnectats i tenen un protagonisme evident. El punt de vista narratiu va canviant en la majoria de capítols perquè com a lectors tinguem un panorama complet de les accions que afecten els personatges. Aquesta tècnica la podem veure en obres tan diverses com *Joc de trons*, *El riu i els inconscients* (1953) de Maria Dolors Orriols, *Les ratlles de la vida* (2011) de Raquel Ricart, *Camí de sirga* (1988) de Jesús Moncada, o *Canto jo i la muntanya balla* (2019) d'Irene Solà.

La condició de novel·la coral afecta també les decisions que pren l'autora a l'hora de narrar la història.

- Fixeu-vos en els tipus de narrador que hi apareixen en cada capítol. És sempre el mateix o va alternant? Busqueu-ne algun exemple.
- Quin efecte té l'elecció de cada tipus de narrador al llarg del relat?

Narrador extradiegètic (extern)

El narrador està situat fora de la història i no és cap personatge de la història. Sap tot o gairebé tot del que es diu o es pensa.

Narrador omniscient	Narrador quasi omniscient	Narrador equiscient
És el més comú. Té una visió global de tots els personatges i ho sap tot d'ells. Utilitza la 3a persona.	Només sap el que veu i sent. No pot transmetre el pensament dels personatges, com una càmera de vídeo.	Sap el mateix que els personatges.
Narrador intradiegètic (intern)		
Narrador protagonista	Narrador testimoni	
S'anomena també autodiegètic i és aquell que explica la pròpia història en 1a persona.	Transmet la història de manera subjectiva, però no n'és el protagonista.	

Veiem que una de les característiques de moltes novel·les corals és el canvi del tipus de narrador. En aquest cas trobem als capítols titulats “Hélène” una narradora interna en primera persona, que sembla testimoni, però que esdevé plenament protagonista a mida que avancen els capítols i coneixem la vida d’Hélène. Després, als capítols titulats “Théo” hi ha un narrador omniscient en tercera persona en què es conta de manera distanciada la vida del jove, cosa que contrasta amb el punt de vista esmentat abans. Per reflexionar sobre aquesta decisió poden consultar el quadre següent. Aquesta activitat es pot reprendre després de la lectura.

- 18.** Recordeu quines són les principals històries que estan enllaçades en l’obra? Completeu els següents quadres en què es vegem les relacions entre els protagonistes (Hélène, Théo, Cécile, Mathis) i la resta de personatges (podeu incloure-hi una breu descripció dels personatges i els espais on interactuen). Cal que feu aquesta tasca durant tot el procés de lectura per entendre bé totes les relacions que hi apareixen, i com aquestes es van modulant a mida que avança l’argument. Al cap i a la fi tindreu resums de l’obra. Una vegada acabats, compartiu la informació en grups de quatre per comprovar les diferents interpretacions de l’argument que tingueu.

Història de Théo	
1. Fets principals	
2. Descripció	
3. Espais	
4. Altres trets rellevants	

Història de Mathis	
1. Fets principals	
2. Descripció	
3. Espais	
4. Altres trets rellevants	

Història d'Hélène	
1. Fets principals	
2. Descripció	
3. Espais	
4. Altres trets rellevants	

Història de Cécile	
1. Fets principals	
2. Descripció	
3. Espais	
4. Altres trets rellevants	

La novel·la coral permet narrar una història des de diferents punts de vista a fi que el lector tinga una visió completa dels fets. En el cas d'obres amb històries paral·leles com aquesta permet endinsar-nos de manera més aprofundida en la vida dels personatges. A més, el pes de la narració gravita en diversos protagonistes, per bé que hi haja un centre d'interès principal, com és la història de Théo.

Es recomana que aprofiten aquesta tasca per al diari de lectura. A més, és una activitat important perquè caldrà trobar detalls dels personatges durant tota la lectura. Per tant, serà una tasca a fer i compartir amb la classe que tindrà un recorregut diacrònic durant tot el treball del llibre.

- 19.** **L'íncipit** és el terme emprat en literatura per designar les primeres paraules d'una obra, especialment d'una novel·la. Per què penseu que la primera oració és clau en una obra literària? En recordeu algun?

Íncipit

L'íncipit és el terme emprat en literatura per designar les primeres paraules d'una obra literària, especialment d'una novel·la.

S'espera que l'alumnat argumente que l'íncipit és clau per captar l'atenció del lector i atrapar-lo. Són aquelles paraules que esdevindran memorables i que marcaran la lectura, ja que configuren una primera cosmovisió dels personatges i la història que es voldrà tractar. Cal que siga enginyós, atractiu, potent, suggerent, fins i tot desvergonyat.

- 20.** Feu una ullada a aquests íncipits i argumenteu per què penseu que estan ben construïts o no. Podeu centrar-vos en quina informació dona dels personatges, el lèxic emprat, si és més narratiu o descriptiu.

A.

Soc Ferran Torres i em vaig masturbar per primera vegada quan tenia nou anys. Bé, en realitat només fou un intent perquè la desmanyotada fal·lera onanista em causà una irritació al gland i un notable unflament del penis. En si mateix el fet no és important, però el recorde perquè fou el dia abans de prendre la primera comunió; objectivament, un dels dies més desgraciats en la meua vida. (*Gràcies per la propina*, Ferrant Torrent)

B.

La Julieta va venir expressament a la pastisseria a dir-me que, abans de rifar la toia, rifarien cafeteres; que ella ja les havia vistes: precioses, blanques, amb una taronja pintada, partida en dues meitats, que ensenyava els pinyols. Jo no tenia ganes d'anar a ballar ni tenia ganes de sortir perquè m'havia passat el dia despatxant dolços i les puntes dels dits em feien mal de tant estrènyer cordills daurats i de tant fer nusos i agafadors. (*La plaça del Diamant*, Mercè Rodoreda)

C.

Mai no som infinitament lluny d'aquells qui odiem. Per la mateixa raó, doncs, podríem creure que mai no serem absolutament a prop d'aquells qui estimem. Quan em vaig embarcar ja coneixia aquest principi atroç. Però hi ha veritats que mereixen la nostra atenció, i n'hi ha d'altres amb les quals no ens convenen els diàlegs. (*La pell freda*, Albert Sánchez Piñol)

En el primer íncipit cal parar esment en la presentació gens ortodoxa que fa el personatge en 1a persona, que ja introdueix els infortunis pels quals passarà. Es tracta d'un narrador que recorda la seua joventut amb recança i amb un lèxic directe i gens metafòric.

En el segon cas, també trobem un narrador en 1a persona, el qual se'ns presenta in media res. Cal fixar-se en el valor d'allò anecdòtic per traçar les característiques d'un personatge entranyable com la Colometa. Hi ha una descripció acurada d'objectes, com la cafetera, i sobretot dels sentiments de la protagonista, com el cansament. El llenguatge és planer, entenedor, però transmès com un flux de pensament, sense elaboracions, amb

predomini de l'asíndeton per transmetre els pensaments tal com ragen.

Finalment, trobem en *La pell freda* un text que comença de manera ben diferent als anteriors, amb una òptica més reflexiva, gairebé com un aforisme de tipus universal que no relacionem amb un personatge sinó amb la col·lectivitat i, per tant, directament amb el lector. Just després de la primera reflexió, apareix la veu del narrador en 1a persona per connectar aquesta valoració amb la pròpia experiència. Tot té un to literari, metafòric i cadascú en pot extreure una interpretació.

- 21.** Llegiu ara l'incipit de la novel·la i decidiu quins elements hi destaquen quant a lèxic, acció, descripció, estil, narrador, enfocament...

Vaig pensar que al nano el maltractaven, ho vaig pensar de seguida, potser els primers dies no, però sí no gaire després de començament de curs, per la seva manera de comportar-se, d'esquivar la mirada, ja m'ho conec, això, m'ho conec molt bé, una manera de confondre's amb el paisatge, de deixar-se travessar per la llum. Però amb mi no funciona. Jo els cops els vaig rebre quan era una criatura i els senyals me'ls vaig amagar fins al final, per tant a mi no se m'enganya. (De Vigan, 2021: 7)

L'obra s'inicia amb un narrador en 1a persona, el qual sembla que siga testimoni, però dona moltes dades personals, per la qual cosa ens fa pensar que tinga un cert grau de protagonisme. L'enfocament és el d'un alumne, cosa que intuïm per referències a "inici de curs" i la mirada és el d'una presumpta professora segons la informació de la qual disposem. No hi ha acció, sinó una reflexió envers el maltractament que rep l'alumne, però sense saber per part de qui; aquesta suposició la lliga amb la pròpia experiència en haver sigut maltractada quan era una criatura. L'estil és repetitiu, vacil·lant, fet que recorda el flux de pensament de la narradora.

Per tant, tenim poca informació: la reflexió d'una professora cap a un alumne suposadament maltractat, tal com ella ho va ser quan era menuda.

- 22.** L'amistat és, certament, un dels temes principals de la novel·la. Aquest sentiment apareix referit de manera clara en la novel·la en la relació entre Théo i Mathis, la qual no serà fàcil i

travessarà per diversos alts i baixos. Quina és la primera acció que realitzen els dos amics a l'inici de l'obra? Què us transmet aquesta acció quant al tipus d'amistat que s'esdevindrà?

Els dos amics es troben amagats en un racó sota l'escala que porta al menjador de l'institut durant el temps del pati. Estan bevent una ampolla de vodka i riuen per l'efecte de l'alcohol i la complicitat de l'acte. Sabem que no és la primera vegada que ho fan “Han begut molt més que l'última vegada” (De Vigan, 2021: 13). Després, masteguen dos xiclets i ixen de l'amagatall embriagats.

D'acord amb aquest primer acte que coneixem dels joves, es pot interpretar que la relació serà difícil, tempestuosa, ja que està mediatitzada per una acció que es fa d'amagat en un context escolar. Sabem que Théo té dotze anys i mig, per la qual cosa el consum d'alcohol i d'aquesta manera no preveu una amistat sana entre ells.

23. Sabríeu dir en quin moment naix la relació d'amistat entre els dos joves?

L'amistat entre els dos s'inicia al curs anterior en què transcorren els fets, quan Théo arriba a l'institut al sisè curs. És un alumne nou i quan entra a classe acompanyat de l'orientadora seu a l'única taula que queda lliure, just al costat de Mathis. A partir d'aquell moment es faran inseparables.

24. Els inicis en una relació d'amistat sempre són crucials. En la novel·la llegim, a través de la mirada de Mathis, com l'amistat és un sentiment que es pot forjar sense una explicació que atenga a raonaments:

(...) no van haver de parlar per saber que es podien entendre. N'hi havia prou de mirar-se; afinitats tàcites —socials, afectives, emocionals—, senyals abstractes, fugaços, de reconeixement mutu, que en canvi eren incapaços d'anomenar. Ja no es van separar. (De Vigan, 2021: 38)

a. Esteu d'acord amb el fet que l'amistat pot tindre aquest punt irracional? Us ha passat mai?

Resposta lliure. S'espera que, si no hi estan d'acord, argumenten el contrari, és a dir, elements tangibles que creen l'amistat.

b. Què vol dir el paràgraf amb “afinitats tàcites —socials, afectives, emocionals”?

Amb afinitats ens referim a allò que compartim amb algú, els gustos o les preferències; mentre que tàcit és tot allò que se sap sense ser expressat. En aquest cas, l'amistat es basa en una unió de gustos compartits però no revelats encara en un marc social, afectiu i emocional. S'entendrà més endavant que els dos pertanyen a famílies amb pares separats, amb voluntat per evadir-se de la realitat, ser bons estudiants, els gustos per l'oci...

25. Joan Fuster va ser un escriptor valencià que va conrear diversos gèneres literaris, en particular l'assaig, la literatura de les idees. Va deixar escrites algunes reflexions breus, anomenades aforismes, precisament sobre l'amistat.

Aforisme

Un aforisme és una sentència o afirmació breu sobre un pensament que s'enuncia de manera estètica o taxativa. Parteixen de la subjectivitat i poden tractar sobre qualsevol tema.

Segons la vostra experiència, raoneu si esteu d'acord o no amb el següent aforisme de Fuster:

“Endevinar els amics: aquest és el secret.”

Joan Fuster.

Es podria relacionar amb l'amistat entre Théo i Mathis?

Al principi es podria explicar breument què és un aforisme per entendre aquesta tipologia textual i literària. Un aforisme és una sentència breu enginyosa que expressa una idea de tipus moral, filosòfic o científic. Per fer-lo cal recórrer a recursos estilístics com la ironia, paronomàsia, jocs de paraules... Podeu consultar [aquesta pàgina](#) de l'AVL on s'explica en detall. L'aforisme de Fuster presentat incideix en la irracionalitat que, de vegades, implica l'amistat. Aquesta es pot percebre com un secret, com una cosa que s'ha d'endevinar i que té un punt d'atzarós. En el cas de Théo i Mathis aquest component hi apareix perfectament, ja que els dos es fan amics sense saber ben bé per què. A més, a mida que avança la història comprovem que en el cas de Mathis no acaba d'endevinar l'amistat per la deriva de Théo cap a l'alcohol.

26. Compareu ara la primera trobada de Théo i Mathis amb la dels dos protagonistes de *L'amic retrobat*, Hans i Konradin. Quins aspectes en comú trobeu entre una narració i una altra?

Va entrar a la meva vida el febrer del 1932 i no la va deixar mai més. Ha passat més d'un quart de segle des de llavors, més de nou mil dies, irregulars i avorrits, buits, amb la sensació d'esforçar-me i treballar sense esperança. Dies i anys, la majoria, tan morts com les fulles seques d'un arbre sec. Puc recordar perfectament el dia i l'hora que els meus ulls es van fixar en aquest noi que es convertiria en la causa de la meva felicitat més gran i del més gran desesper. Era dos dies després del meu setzè aniversari, a les tres de la tarda d'un dia gris i fosc, un dia d'hivern alemany. [...] Herr Zimmerman es tirà amunt el pinçanàs, va escrutar l'aula amb ulls cansats, va descobrir un seient just davant meu, va baixar de la tarima i, sorprenent-nos a tots, va acompanyar el nouvingut al lloc assignat. (Uhlman, 2017: 7-12)

En ambdós casos, l'amistat es forja entre dos joves en l'espai escolar. Un d'ells arriba a l'escola on estudia l'altre i seu al seu costat. Aquest simple contacte físic sembla que siga definitiu per unir el destí d'ambdós personatges. No s'explica una motivació clara per bastir l'amistat: en el cas de *L'amic retrobat* hi ha una certa admiració de Hans cap a Konradin, mentre que entre Mathis i Théo hi ha afinitats tàcites. Ara bé, allò que destaca és que l'inici de l'amistat implicarà en els dos casos "la causa de la meva felicitat més gran i del més gran desesper": per a Hans el context del nazisme i per a Mathis l'augment del consum d'alcohol, condicionants que convertiran l'amistat en patiment.

27. En la següent taula, anoteu moments de la novel·la en què l'amistat entre Théo i Mathis es pugui veure palesa. Es tracta de buscar accions en què compartisquen moments junts com farien dos amics i quin sentiment experimenten. Una vegada fet això, compartiu la informació en grups de quatre per contrastar les vostres aportacions.

Amistat Théo i Mathis		
Acció	Espai	Sentiment
1. Beuen vodka amagats entre classe i classe	A l'amagatall de l'escola	Eufòria, riure

2.		
3.		
4.		
5.		

Caldrà anotar aquells moments que defineixen la relació entre els dos joves, molts d'ells tamisats pel consum desmesurat d'alcohol, els quals van mostrar la progressiva degradació de l'amistat. Apuntem les principals accions:

- Comparteixen una estona a l'habitació de Mathis. Els dos han fet fugina i la mare de Mathis els descobreix. Estan asseguts a terra sense fer res.
- Théo beu sol una ampolla de Martini a l'amagatall de l'institut. Beu en excés i s'adorm. Quan es desperta va als lavabos, se sent molt marejat i acaba vomitant. Està mig inconscient i Mathis el troba i el crida. Transmet angoixa, preocupació de l'un per l'altre.
- Mathis recorda amb enyorança quan jugaven abans de començar a beure alcohol: intercanviaven cartes, compartien revistes, s'explicaven pel·lícules i vídeos. Transmet tendresa, enyorança, felicitat, els quals contrasten amb el sentiment de por i preocupació que experimenta Mathis cap a la meitat de la novel·la.
- Mathis va a casa de Théo i descobreix l'estat d'abandó de la casa del pare del seu amic. Théo experimenta vergonya perquè Mathis ha descobert com viu amb el seu pare; al seu torn, Mathis passa vergonya en veure la precarietat de la casa de l'amic.
- La mare de Mathis, Cécile, enxampa els dos amics a sa casa bevent quan torna d'un sopar amb amics. Estan bastant beguts i riuen de manera hilarant mentre miren la tele. Després la situació esdevé tensa per les explicacions i retrets de la mare. Théo es mostra ferm, orgullós; Mathis, acovardit. D'aleshores ençà, Mathis desitja no continuar bevent alcohol, però el seu amic cada vegada en vol més i més.
- La trobada als jardins de l'Esplanade on té lloc el capítol final. Mathis enganya la mare per anar a beure amb Théo i un altre grup de joves liderats per Baptiste, el germà gran d'un company de classe, Quentin. Ací la separació vital entre els dos protagonistes és evident, ja que Mathis s'hi troba incòmode i voldria marxar, mentre que Théo està pletòric bevent alcohol. Quan aquest col·lapsa, Mathis el tapa amb el seu anorac i fuig corrents cap a casa. El sentiment de culpa el corseca

i acaba cridant la professora Hélène per explicar-li què ha passat.

- 28.** Heu sentit mai a parlar d'Aristòtil? Feu una cerca ràpida a internet i anoteu de quina època és i quins àmbits del coneixement va estudiar.

Caldrà recordar que va ser un filòsof de l'antiga Grècia clàssica que es va convertir en un pensador total, la influència del qual es va escampar per tot arreu fins avui en dia. Va estudiar gairebé tots els àmbits de coneixement i va escriure tractats que són la base d'estudis posteriors i actuals. En aquest sentit, va reflexionar sobre matemàtiques, psicologia, ètica, literatura, física, economia, astronomia, és a dir, des de disciplines tant de l'àmbit de la ciència com de les humanitats.

- 29.** Ara que ja coneixeu una mica més la gran importància del filòsof en la cultura occidental, la seua teoria sobre l'amistat ens ajudarà a entendre la relació entre Théo i Mathis des d'una òptica ètica. Completeu la taula següent sobre els tres tipus d'amistat a partir de la informació que trobareu en [aquesta pàgina web](#) i en [aquesta altra](#).

Tipus d'amistat	Definició
1.	
2.	
3.	

Els tres tipus d'amistat definits per Aristòtil els trobem a la seua obra *Ètica nicomaquea*; es pot compartir amb l'alumnat amb el suport del projector o a la pissarra l'afirmació del filòsof per plasmar la importància de l'amistat: "A continuació hauríem de tractar de l'amistat. Sens dubte, és una virtut, o quelcom que comporta una virtut, i és d'allò més necessària per a la vida" (1995: 150 [1155a 5]).

La classificació que el filòsof grec feia de l'amistat era la plaent (és la divertida, relacionada amb els joves), l'útil (basada en el profit) i la virtuosa (la més profunda, la vertadera, la finalitat de la qual és ella mateixa). Si es vol i interessa a l'alumnat, es pot matisar que, d'acord amb el filòsof Ramon Alcoberro (2011), no s'ha de reduir la teoria aristotèlica sobre l'amistat a aquesta classificació, segons la qual els dos primers tipus, la plaent i l'útil, són imperfectes, i la tercera, la virtuosa, és la digna. Ans al contrari, tota amistat implica

inexorablement uns ingredients plaents i útils, que haurien de gravitar al voltant del sentit virtuós.

- 30.** Un cop hem perfilat el marc teòric de l'amistat, caldria considerar quin seria el tipus d'aquest sentiment entre Théo i Mathis. Primer, llegiu aquesta citació de l'obra que il·lustra la relació entre els dos a través dels ulls de Cécile, la mare de Mathis, i esmenteu com es percep aquesta. Després, decidiu si l'amistat seria plaent, útil o virtuosa (per fer-ho, recordeu moments de la relació entre ambdós i decidiu on s'encabiria millor). Potser trobeu més d'una resposta.

L'any passat, quan va començar sisè, en Mathis va conèixer en Théo, i des d'aleshores per a ell ja no hi ha hagut ningú més. S'hi va enganxar de manera immediata, exclusiva, i el defensa amb dents i ungles quan expresso alguna reserva o li faig alguna pregunta sobre ell. (De Vigan, 2021: 33)

- a. Amistat plaent
- b. Amistat útil
- c. Amistat virtuosa

Per una part, a la citació es pot apreciar una relació de dependència, gairebé obsessiva, de Mathis cap a Théo: "S'hi va enganxar de manera immediata", "ja no hi ha hagut ningú més".

Per una altra part, poden haver-hi diferents interpretacions del tipus d'amistat segons els moments de la relació entre els protagonistes. De fet, s'espera que l'alumnat n'indique més d'un tipus que apunte a una evolució en l'amistat.

A tall de proposta:

- 1. Amistat plaent:** entre els dos amics hi ha una relació de "diversió", de passar-ho bé, especialment a l'inici de la novel·la quan comencen a beure alcohol com si fora un joc ("somriu amb aquesta imatge, es diverteix distorsionant-la". "Mostra el camí del vodka; pinta'n la trajectòria; calcula el temps necessari perquè els tres primers glops t'arribin a la sang...". "Riu tot sol i en Mathis riu de veure'l riure a ell" (De Vigan, 2021: 12).
- 2. Amistat útil:** també podem entendre que la relació entre els joves és útil o profitosa,

ja que hi ha una manca d'equilibri entre els dos. Mathis se sent obnubilat per Théo i aquest últim se n'aprofita per aconseguir els diners per comprar l'alcohol. En la novel·la llegim que Théo no té diners ni per anar d'excursió i és Mathis qui els aconsegueix robant-los de sa mare. “En Mathis s'encarrega de robar els diners a la seva mare. Ella no desconfia. Deixa la bossa en qualsevol lloc, no comprova mai el canvi. Ell agafa monedes, bitllets mai” (De Vigan, 2021: 39).

3. Amistat virtuosa: no veiem cap moment en què els dos amics tinguen una relació sana no catalitzada per l'alcohol. No hi ha espai per a jocs del passat, de la innocència pretèrita que s'ha perdut. Per tant, seria difícil justificar una amistat vertadera entre Théo i Mathis. Aquest últim cada vegada el trobem més taciturn i li amaga coses, com la relació que té amb el seu pare. No hi ha confiança entre els dos i, més encara, quan la mare de Mathis els enxampa bevent a casa.

- 31.** Per últim, l'amistat virtuosa aristotèlica és recíproca i té la voluntat de perllongar-se en el temps, per la qual cosa caldrà que hi haja una prova que forge l'amistat. A la novel·la aquesta prova s'esdevé a la part final quan s'organitza la “festa” al jardí Santiago-du-Chilli per beure alcohol. Argumenteu per què aquesta trobada es pot considerar com una prova d'amistat de Mathis cap a Théo. Per fer-ho, podeu fer al·lusió a la següent citació:

A en Mathis li agradaria mantenir-se al marge d'aquesta història, quedar-se a casa i no saber-ne res. Però no pot deixar en Théo sol amb aquells.

S'haurà d'empesca la manera de ser-hi. Haurà de mentir. Trobar un motiu irrefutable perquè la mare el deixi sortir malgrat *el que va passar*, perquè ella en parla així, en veu baixa. [...]

De fet mentir no és gens difícil, quan es tenen bons motius. (De Vigan, 2021: 147)

Es tracta de la prova final d'amistat perquè llegim que Mathis no vol participar d'aquesta festa, però se sent amb l'obligació de fer-ho per l'amistat amb Théo, tal com s'indica en aquesta citació. Ho fa per quedar bé amb el seu amic tot i que siga a contracor, per la qual cosa ordeix una mentida per poder anar-hi un dissabte de vesprada malgrat que està castigat.

- 32.** La veritat és que de proves d'amistat se'n poden trobar a dojo en literatura. Són aquells moments que serveixen per fonamentar un vincle profund entre els personatges, per eixamplar-ne els marges i posar a prova la lleialtat. Fixeu-vos en aquest exemple extret d'un dels clàssics de literatura juvenil de tots els temps: *Les aventures de Huckleberry Finn* (1884) de Tom Sawyer i resumiu en què consisteix aquesta prova d'amistat:

Però nosaltres no vam contestar, ans ens vam fer a la vela comes ajudeu-me. Aleshores s'aixecà un tumult i sentírem uns quants bang! bang! I les bales ens passaren xiulant a prop. Vam sentir-los cridar:

—Són aquí! Han trencat cap al riu! Darrere d'ells, nois! I deixeu anar els gossos!

De seguida els vam tenir darrere nostre, corrent a tota vela. Podíem sentir-los, perquè portaven botes i xisclaven, i nosaltres no portàvem botes ni xisclàvem. Érem al corriol del molí i, quan ells ja ens encalçaven molt de la vora, els vam esquivar amagant-nos dins la brolla i deixant-los passar de llarg. Després ens posàrem a córrer darrere seu. Havien tingut els gossos tancats, perquè no espantessin els lladres, però ara algú ja els havia deixat anar, i allí els teníem, amb una udoladissa que semblaven un milió. Però eren els nostres gossos i, per tant, ens vam aturar perquè ens atrapessin; i quan ells van veure que no érem sinó nosaltres i que no podíem oferir-los cap mena d'emoció, se limitaren a dir-nos vostès estiguin bons i continuaren el seu camí, sallant en direcció a la cridadissa i el soroll.

Aleshores nosaltres prosseguírem endavant cap al riu, volant darrere seu, fins a arribar prop del molí. Després vam travessar la brolla en direcció on jo tenia lligada la canoa, hi saltàrem dins i ens posàrem a remar cap al centre del riu amb totes les nostres forces, mirant de fer el mínim soroll possible. Aleshores, tranquils i assossegats, férem cap a l'illa on hi havia el meu rai, mentre els sentíem xisclar i lladrar al llarg de la riba, fins que la distància anà esmorteint els sorolls i desaparegueren. Quan pujàrem a bord del rai, vaig dir:

—Bé, Jim, ja tornes a ser un home lliure, i m'hi jugo el coll que mai més no tornaràs a ser un esclau.

—I ha e'tat una bona feina també, Huck. Ha e'tat ben p'anejant i ben executat. No hi ha nigu capaç d'enginyar-se un pla mé' comp'icat i ep'endid que aque't.

Estàvem tots més contents que unes pasqües, però en Tom més que cap, perquè portava una bala en el tou de la cama. Quan jo i en Tom vam sentir això, ja no ens sentírem tan engrescats com abans. Li feia molt de mal i sagnava, de manera que el vam estirar en el wigwam, vam estripar una de les camises del duc per fer-ne una bena, però ell va dir:

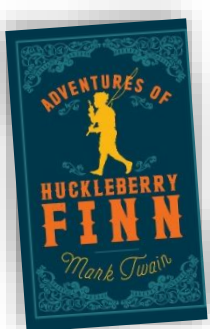
—Doneu-me els draps, puc fer-me-la jo sol. No pareu ara, no feu el ximple ara que l'evasió va com oli en un llum. Empunyeu els remes i feu volar el rai! Xicots, ho hem fet de forma excel·lent! I tant que sí! Tant de bo ens haguessin encomanat a nosaltres l'afer Lluís XVI, perquè aleshores no haguessin escrit a la seva biografia cap "Fill de Sant Lluís, ascendeix al cel". No, senyor, nosaltres l'hauríem animat a passar la frontera... això és el que hauríem fet... i amb tota la netedat del món, també. Agafeu els remes... agafeu els remes!

Però jo i en Jim ens consultàvem i pensàvem. I al cap d'un minut jo vaig dir:

—Digues-l'hi, Jim.

I en Jim digué:

—Bé, doncs, així é' com jo ho veï, Huck. Si fos ei a qui posaven en llibertat, i un de's minyons rebla un t'et, ei diria: "Endavant i sa'veu-me, deixeu-vos de me'ges pe' sa'var aque't? L'amo Tom Sawyer faria això? Diria això? Ja sap que no! Doncs, bé, sa pensa que en Jim ho farà? No, sanyor... jo no dono pas mé' sense avisar un me'ge, baldament passin quanta anys! (Twain, 1981: 304-306)

Les aventures de Huckleberry Finn és una novel·la en què l'amistat funciona com a fil conductor. Huck, Jim i Tom es converteixen en grans amics a partir de les aventures que viuen al riu Mississipí. Jim i Huck s'ajuden mútuament mentre van riu avall i eviten ser capturats. El primer ha fugit de l'esclavitud a la recerca de la llibertat; el segon escapa de son pare i es troba amb Jim.

Huck i Tom Sawyer també tenen una estreta amistat i els dos ordeixen un pla per alliberar Jim en una ocasió que és capturat en la plantació de Silas y Sally Phelps. En la fugida fereixen Tom d'un tret al bessó de la cama, moment que reflecteix el passatge escollit. Jim demostra l'amistat cap a Tom en aquesta prova, ja que, en lloc d'escapar, es queda per ajudar el metge a salvar Tom. Aquesta fet provocarà que Jim siga de nou apressat, però ha preferit sacrificar l'interès personal per salvar la vida del seu amic.

- 33.** Recapituleu el final de la història des del moment en què Théo perd el coneixement pel consum d'alcohol i pateix un suposat coma etílic. Supera Mathis la prova d'amistat esmentada abans? Després, redacteu en un màxim de cinc línies què hauríeu fet vosaltres en la pell de Mathis.

Théo es fa el valent a la festa que organitzen als jardins. Vol impressionar la resta de joves, especialment Baptiste, el més gran, per la qual cosa beu sense parar. Fa molt de fred i fan un joc per beure. Théo és qui més beu i s'acaba col·lapsant; s'intueix que pateix un coma etílic, ja que durant tota la narració se'ns diu que el jove tenia ganes i curiositat per arribar a aquest extrem.

Tothom fuig del parc espaordit. Abans, però, Baptiste ordena que tothom negue que han anat a aquell lloc. Mathis es posa a plorar perquè Théo no reacciona i perquè no sap què fer. Finalment, Mathis encerta a tapar-lo amb la seua jaqueta abans de marxar a casa, ja que el fred és molt intens.

Una vegada a casa es fica dins del llit enfredorit i acaba trucant a la professora Hélène per explicar-li què ha passat. Aquesta, ràpidament, agafa un taxi i crida a urgències. L'obra acaba amb la seua arribada al parc i la visió de la manta isotèrmica que tapa el cos de Théo.

Pel que fa a la segona tasca de la pregunta, cada alumne haurà de posar-se en la pell de Mathis en la diatriba que se li presenta: fugir o ajudar el seu amic. En la novel·la el jove sembla optar per una cosa intermèdia, però potser és fatídica pel fred que fa i per les conseqüències de l'alcohol.

- 34.** Com dèiem abans, l'escriptor Joan Fuster va crear molts aforismes sobre les relacions humanes, entre elles l'amistat. Llegiu aquests dos aforismes fusterians:

- a. **“Res no uneix tant com una bestiesa compartida.”**
- b. **“La joventut és una cosa de la qual cal usar i abusar: no som joves dues vegades.”**

Argumenteu si esteu d'acord amb el que transmeten aquests aforismes des d'un punt de vista personal. Després, relacioneu-los amb el consum d'alcohol a la novel·la per part de Théo i Mathis i decidiu si en aquest marc tenen sentit.

Els dos aforismes se centren en el tòpic literari del *carpe diem* i del *tempus fugit*. A priori podem estar d'acord amb aquestes sentències que incideixen en allò extraordinari per forjar l'amistat i en aprofitar-la per contrarestar l'inexorable pas del temps. Ara bé, en l'obra això es porta a l'extrem a través de l'alcohol i s'estableix una relació insana i perillosa com s'esdevé al final.

- 35.** El consum d'alcohol per part dels adolescents Théo i Mathis és un dels leitmotivs de l'obra.

Leitmotiv

En literatura, un leitmotiv és una idea o motiu que es repeteix en una narració i que li dona un significat particular.

L'alcohol és una droga que es pot comprar de manera legal en la nostra societat, però encara hi ha molta desinformació sobre ella. Amb l'aparició de les noves tecnologies de la informació s'han escampat diversos mites o *fake news* impulsats per empreses, polítics o lobbies del sector (podeu fer una ullada a [aquests articles](#) sense cap fonament científic). A tall d'exemple, algunes de les desinformacions són:

- L'alcohol desinhibeix i ens fa més divertits.
- Beure una copa de vi equival a una hora d'anar al gimnàs.
- Una copa de vi és bona per al cor.
- L'alcohol alimenta.
- Fa entrar en calor.
- Ajuda a oblidar els problemes.

Feu una cerca en aquestes pàgines web i anoteu els arguments que desmunten aquestes informacions enganyoses:

 [Mites i falses creences sobre l'alcohol](#)

 [Aprenent a desaprendre](#)

 [Alcohol i salut](#)

Per encarar el tema de l'alcoholisme juvenil a l'obra es comença desmuntant alguns dels mites que circulen avui en dia a la nostra societat. Es tracta de desmuntar la desinformació o les *fake news* (notícies enganyoses) sobre l'alcohol. Es poden aportar exemples concrets si es vol aprofundir en el tema de la pàgina web [El Comidista](#), així com de [Verificat.cat](#) per abordar el tema general de lluitar contra la desinformació.

A més, l'alcoholisme és un tema tan punyent i actual que fora bo vincular-lo amb l'àrea de tutoria per poder-lo treballar des d'un prisma més ampli que l'estrictament literari. En qualsevol PAT dels centre educatius s'hi plasma el tractament del consum de substàncies entre adolescents, drogues legals... En aquest sentit de l'alcoholisme, es podria convidar alguna associació implicada, com ara Alcohòlics Anònims, perquè facen una xarrada i expliquen d'una manera vivencial els perills de l'alcohol. Al capdavant, tots aquests inputs facilitarien i generarien debats a l'aula que, de ben segur, resultaran enriquidors i ajudarien a combatre la normalitat i banalitat amb què se sol tractar l'alcoholisme.

- **36.** A la novel·la sembla que el consum d'alcohol està relacionat amb alguna de les desinformacions apuntades abans. Quina relació penseu que hi ha entre la vida de Théo i l'inici en el consum d'alcohol? Penseu que la salut mental és un factor que pot empènyer a aquesta droga?

A l'inici veiem com Mathis i Théo beuen alcohol com a diversió, d'una manera ingènua, però que esdevé ràpidament malaltissa. A mesura que avança la novel·la ens endinsem en les difícils relacions familiars i socials dels dos protagonistes: ambdós amb figures paternes absents, avis amb problemes amb l'alcohol i maltractadors. I, en el cas de Théo, amb pares separats, i un pare en una depressió extrema i amb problemes econòmics greus. Tot això fa que Théo vulga escapar a través de l'alcohol d'una realitat depriment, d'una família que no el pren en consideració i d'una societat i escola que el condemna o l'ignora, a excepció de la professora Hélène. En el cas de Mathis hi ha una diferència, una certa estabilitat emocional i econòmica en l'àmbit familiar que fa que no porte les coses a l'extrem.

- 37.** D'acord amb la resposta de la pregunta anterior, penseu que Théo és culpable dels seus actes o que l'entorn familiar, escolar i social l'ha empès a l'alcoholisme?

S'espera una resposta afirmativa en aquest sentit, tot i que qualsevol justificació ben argumentada pot ser vàlida.

- 38.** Les lleialtats es poden veure en la novel·la des de molts angles segons els personatges implicats. A banda de les lleialtats de Mathis i Théo, n'explorarem ara d'altres que condicionen la vida d'Hélène i de Cécile. Completeu la següent taula amb la informació bàsica sobre aquestes lleialtats.

Hélène i Théo
Cécile i William

Per una part, Hélène és lleial a Théo perquè s'hi sent identificada. La professora prové d'una família amb problemes d'alcoholisme i, per aquesta raó, intenta protegir Théo constantment. És lleial i empàtica amb l'adolescent, encara que això li comporte molts problemes.

Per l'altra, Cécile descobreix que el seu marit té una doble vida a les xarxes socials, on es mostra xenòfob, masclista, misogin... En lloc d'enfrontar-se al marit, manté una actitud passiva, distant, sense encarar-se a ell, almenys al principi. És el seu marit i ella assumeix la lleialtat pel vincle familiar i legal que els uneix.

Després de la lectura

- 39.** Per consolidar una amistat duradora hi ha diversos ingredients que s’han de conjuminar. Un element necessari és un que hem comentat abans i que dona títol a la novel·la: la lleialtat. Aquesta s’entén com un pacte tàcit entre els amics per guardar secrets, per defensar l’amic o amiga en situacions compromeses, per cuidar la seua intimitat, o per evitar caure en la traïció. A continuació, completeu [aquests mots encreuats](#) amb lèxic relacionat amb l’amistat i la lleialtat:

Les paraules per completar els mots encreuats són:

Verticals

1. Qualitat de ser raonable, sincer: **honestedat**
2. Àmbit privat d’una persona: **intimitat**
3. Imputació greu i falsa contra algú: **calúmnia**
6. Violació de la lleialtat: **traïció**

Horizontals

3. Obligació contreta per una promesa, una paraula donada: **compromís**
5. Acció de confiar o de fer saber a algú alguna cosa que no ha de divulgar: **confidència**
7. Persona exempta d’hipocresia o simulació: **sincera**
8. Que guarda fidelitat: **lleial**

- 40.** Passem ara a analitzar els marges de la lleialtat que s’estableixen entre els diferents personatges en funció de les circumstàncies vitals que han de travessar. Completeu en grups de quatre la següent taula amb els personatges, les relacions i els fets en les quals hi ha implicada la lleialtat.

MATHIS I THÉO			
Personatge	Resum del fet	Motiu de la lleialtat	Implicacions

Mathis	No desvela a la professora Hélène que Théo beu moltíssim i que viu amb son pare en un estat deplorable.	Amagar la realitat del seu amic perquè no el penalitzen.	La mare castiga el seu fill a no quedar amb els amics i no jugar a la consola. També vol parlar amb el pare de Théo però aquest ix corrents quan van a sa casa.
Théo	S'enfronta a la mare de Mathis per dir-li que ell és el responsable d'haver portat el whisky quan els enxampa a casa de Mathis.		

HÉLÈNE I THÉO			
Personatge	Resum del fet	Motiu de la lleialtat	Implicacions
Hélène		Se sent identificada amb ell, el vol protegir perquè el veu vulnerable. Empatitza amb ell i s'obsessiona.	Va massa lluny i és amonestada pel director de l'escola.

CÉCILE I WILLIAM			
Personatge	Resum del fet	Motiu de la lleialtat	Implicacions
Cécile	No revela que el seu marit té una doble personalitat a les xarxes socials, on a través d'un pseudònim expressa odi cap a col·lectius vulnerables, com ara immigrants, homosexuals...		

HÉLÈNE I FRÉDERIC			
Personatge	Resum del fet	Motiu de la lleialtat	Implicacions
Frédéric			

THÉO I SON PARE			
Personatge	Resum del fet	Motiu de la lleialtat	Implicacions
Théo		És son pare, el vol protegir de manera innocent, ingènua.	Amb la lleialtat per no revelar la depressió del pare, Théo l'està condemnant a l'abisme, ja que no pot rebre ajuda.

En aquestes taules es tracta d'espigolar tots aquells exemples que conformen el leitmotiv de la novel·la: l'amistat. És una activitat de reflexió important en el conjunt de la guia perquè se centra directament en aquest eix central de l'obra. Els alumnes hauran de completar la taula de manera lliure. Hi ha algunes indicacions que es donen a tall d'exemple i per orientar-los. Es deixa llibertat per incloure una quantitat diferent d'exemples.

- **41.** De les lleialtats apuntades a la taula anterior, en els mateixos grups anteriors, argumenteu quina us sembla la més profunda, la que exemplifica l'amistat més vertadera. I la que vosaltres no seguiríeu per arriscada o sense sentit.

En aquesta activitat es busca la reflexió per part de l'alumnat envers la lleialtat i els marges d'aquesta. A partir dels fets de la novel·la cada grup triarà un parell d'exemples de lleialtat i hi reflexionarà.

- **42.** Tot aquest joc de lleialtats existents en la novel·la condiona que els personatges no diguen tota la veritat, que amaguen coses o que porten vides paral·leles. Així, molts d'ells actuen en la societat amb una màscara, és a dir, mostren uns sentiments per amagar unes realitats conflictives. Llegiu aquest exemple de Cécile en el qual afirma que té una doble personalitat, ja que parla amb ella sola i contesteu a les preguntes que hi ha a continuació:

- a. Segons la citació, quines són les dues personalitats de Cécile?
- b. Exemplifiqueu quines són les dualitats dels següents personatges en aquesta taula:

Parlo sola, sí, per calmar-me, consolar-me, animar-me. Em tutejo, perquè malgrat tot les dues parts de mi mateixa es coneixen de fa temps [...] Però el cas és que aquesta part de mi que s'adreça a l'altra sempre es mostra confiada, i reconfortant. Veu sempre el millor de cada cosa [...] Aquestes dues parts de mi sempre han existit. Dues forces en pugna, en certa manera, però que fins ara no es comunicaven entre elles. (De Vigan, 2021: 31-31)

La taula proposada és per completar-la amb aquestes dualitats dels personatges principals:

- a. Théo: es mostra com un estudiant correcte, bon fill amb la mare, esquerp amb els professors. En canvi, quan té l'oportunitat és un jove amb seriosos problemes d'alcoholisme, la seua via d'escapament de la realitat.
- b. Mathis: també aparenta ser un alumne exemplar. Amb tot, la lleialtat envers Théo fa que bega alcohol com ell i que visca en la contradicció de no revelar els problemes de l'amic.
- c. Hélène: és una professora implicada, que tracta d'ajudar els més dèbils. Per l'altra part, amaga els maltractaments del pare, cosa que la condiciona a ser una persona taciturna.

DUALITATS DELS PERSONATGES	
IMATGE EXTERIOR	IMATGE EXTERIOR
THÉO	
MATHIS	
HÉLÈNE	

- **43.** Després de tot aquest recorregut per les vicissituds dels protagonistes de l'obra, arribem al moment en què cal que us poseu en la seua pell i expresseu la vostra opinió en situacions similars. En grups de quatre, decidiu com actuaríeu en els següents casos i proposeu una nova situació per compartir amb la resta de grups.

Què faríeu si...
a. Un amic o amiga vostre se sent humiliat per un company de classe davant els amics.
b. El vostre germà/na acostuma a copiar als exàmens.
c. La parella del vostre amic/ga controla el mòbil i tot el que fa el vostre amic/ga.
d.

44. Centrem-nos ara en l'estil de la novel·la i en la manera de transmetre els fets. Els tipus de textos que hi apareixen són el narratiu, dialogat i descriptiu. En les vostres paraules, aporteu un exemple de *Les lleialtats* de cadascuna d'aquestes tipologies textuals. Quin d'aquests penseu que hi predomina?

- a. Narratiu:
- b. Descriptiu:
- c. Dialogat:

No cal que es copien citacions de l'obra sinó que es resumisquen exemples. La resposta és lliure. S'espera que l'alumnat responga que la tipologia textual predominant és la narrativa, però pot ser que també es dubte amb la descriptiva.

45. En aquesta novel·la, la descripció té un paper destacat en la tècnica literària de l'autora per transmetre els sentiments dels personatges. Hi trobem paràgrafs altament sensorials en què es descriuen amb minuciositat personatges, els seus pensaments, accions o espais. Llegiu aquesta descripció i apunteu aquells elements que us criden l'atenció quant a l'estil, així com els adjectius que hi trobeu.

És una onada de calor que no sap com descriure, que crema i abrasa, un dolor i un conhort, alhora; és un moment que es compta amb els dits d'una mà i ha de portar un nom que ell no coneix, un nom químic, fisiològic, que n'expressi la força i la intensitat, un nom que rimí amb *combustió* o *explosió* o *deflagració*. Té dotze anys i mig i si hagués de contestar sincerament a les preguntes que li fan els adults: "Quina feina t'agradaria fer?", "Què és el que t'apassiona?", "A què t'agradaria dedicar-te?", si no tingués por que els últims punts de suport que semblen subordinats al seu voltant no s'esfondressin a l'acte, contestaria sense dubtar: m'agradaria sentir l'alcohol dins del cos. De primer a la boca, aquell moment en què la gola acull el líquid, i després aquelles dècimes de segon en què la calor li baixa a l'estómac, podria resseguir-ne el rastre amb el dit. Li agrada aquella onada humida que li acaricia el clatell i se li escampa per tot el cos com una anestèsia. (De Vigan, 2021: 11)

Si és necessari, caldrà recordar les característiques del text descriptiu (les adjuntem a l'apèndix 2). Caldrà posar èmfasi en la importància de la descripció per transmetre la soledat, les contradiccions i el patiment dels personatges. Les accions i les descripcions actuen conjuntament per aconseguir-ho.

En aquest paràgraf hi destaca la manera tan sensorial (tacte, gust) per referir-se a la ingesta de l'alcohol. Hi ha una voluntat d'atorgar-li un valor científic ("combustió, químic, deflagració, estómac...") per tal de comprendre com actua l'alcohol, a la vegada que hi traspua la sensació de cremor ("calor, crema, abrasa") que causa en la persona. Una sensació contradictòria, plaent i

dolorosa: “un dolor i un conhort alhora”. Els adjectius que hi destaquen són: químic, fisiològic, humida...

- 46.** A nivell comparatiu, cal recordar un dels clàssics contemporanis de la literatura catalana que va mestrear la descripció en els seus assajos: Josep Pla. En les seues obres destaca la precisió en les descripcions, la quantitat i riquesa de l’adjectivació. Entreu en la pàgina web de Lletra.uoc.edu i anoteu aquella informació rellevant pel que fa a l’estil de Pla.

En aquesta pàgina web, Cristina Badosa fa una presentació general de l’autor. Les característiques de la prosa de Pla que apunta són: “La dimensió literària de Josep Pla s’ha de valorar a partir de dues qualitats que han estat essencials en la modernització de la llengua catalana i en la divulgació de la tradició històrica i cultural del nostre país. El seu estil combina els girs populars, la simplicitat expressiva i la creativitat en les metàfores i les comparacions. El resultat ha contribuït a la normalització del català literari, superant els estils modernista i noucentista i creant una escriptura creativa i, alhora, propera a la parla quotidiana, que ha facilitat la continuïtat després del període de repressió cultural franquista. D’altra banda, la recuperació, molt personal, de la memòria col·lectiva ha permès la divulgació del nostre passat immediat, a partir d’una perspectiva atractiva, humorística i, també, irònica”. I “l’habilitat estilística de Josep Pla, el dinamisme de la seva prosa, la utilització de l’anècdota, el constant diàleg amb el lector per atreure la seva atenció, el sentit de l’humor, són tècniques que va aprendre en la pràctica periodística. La carrera literària de Pla s’ha d’entendre en el context de la professionalització periodística, i la conseqüència immediata és la renovació que fa de la prosa, bandejant l’encarcament noucentista, el ruralisme i les vaguetats modernistes”.

- 47.** Josep Pla era molt amant de viatjar i de reflexionar sobre el que va veure i viure als seus viatges. Veiem ara un exemple de Josep Pla en el qual fa una descripció d’un espai, en concret de la ciutat de Florència. Llegiu en veu alta el text a classe i subratlleu els adjectius que hi trobeu. Cal que busqueu al diccionari aquells el significat dels quals no conegueu.

La ciutat és petita, provincial i crepuscular. Les ribes de l'Arno, generalment desertes, són d'una pedra picada duríssima i formidable. El riu té una modèstia fonamental i sembla tenir una finalitat merament decorativa. A l'hivern baixa groc i tèrbol; a l'estiu és tan prim i clar que deixa veure una sorra neta i rosada; de vegades flota, sobre l'aigua, un fiaschetto de Chianti que bamboleja seguint riu avall. Ara, quan el riu passa per sota el Ponte Vecchio, es torna important. El pont és una peça única. Vull dir una peça de museu. (Pla, 1982: 89)

L'activitat està inspirada en el taller ofert per la Fundació Josep Pla "[Pintant amb els dits](#)". En aquest cas, cal practicar la lectura del text perquè cal estar avesat a la riquesa del lèxic i a l'estil fragmentari de la prosa per les marcades asíndetons i aposicions. Es pot comentar l'ús de figures retòriques per crear la descripció, com la personificació dels espais (el riu) o les metàfores. L'adjectivació és molt rica i es pot aprofitar per treballar el valor metafòric que aporten, la riquesa visual i sensorial que implica l'elecció del llenguatge. La ciutat de Florència és descrita d'aquesta manera: petita, provincial i crepuscular; el riu Arno té ribes desertes, de pedra duríssima i formidable, és groc, tèrbol, prim, clar, amb una sorra neta i rosada, important; el pont és únic.

- 48.** Ara és el vostre torn. Inspirats en la descripció que Pla fa de la ciutat de Florència, redacteu en un màxim de deu línies una descripció d'un indret especial per a vosaltres, que us agrade per alguna raó, que tinga un significat emotiu... Feu la redacció de manera individual i després compartiu-la en grups de quatre.

Resposta lliure.

- 49.** Josep Pla va escriure també moltes descripcions de personatges destacats de la seua època, molts dels quals es troben recopilats a l'obra *Homenots*. Quan es tracta de descriure una persona, es pot recórrer a fer ús de dues tècniques literàries: la **prosopografia** i l'**etopeia**. Feu una cerca ràpida a internet i anoteu el significat d'aquests termes. Una vegada fet això, llegiu aquest altre exemple en què Josep Pla es descriu a ell mateix i justifiqueu si es tracta d'una prosopografia o d'una etopeia.

Sota les celles poblades i les pestanyes desproveïdes de llargada, de corba romàntica i de caient fascinator, els ulls, petits, tancats dins d'una incisió d'esclatxa de guardiola, tenen una certa vivacitat, molta mobilitat, i són —segons m'han dit— molt impressionables, tant a la visió exterior com als reflexos interns. Són uns ulls sense educació i sense hipocresia, que em traeixen, sembla, a cada moment. Aquest defecte dels meus ulls és característic de les meves faccions, extremament mòbils —d'una mobilitat tan acusada que sempre que algun amic dibuixant m'ha volgut fer un retrat de cara ho ha hagut de deixar córrer ràpidament. És trist no poder disposar d'unes faccions estàtiques, fixes i acadèmiques, d'un mecanisme facial impassible. Perquè, de què serveixen unes faccions així? Què signifiquen? No crec pas que siguin un símptoma de sensibilitat important —com el front ample no és un símptoma d'intel·ligència segura, diguin el que diguin els novel·listes. Amb una cara tan mòbil, val més no moure's de casa, abstenir-se de tot contacte amb la gent. Si no podeu dissimular els sentiments que els altres us provoquen —si no podeu dissimular les decepcions de les senyoretetes—, val més retirar-se a la Tebaida de la misantropia. Crec que és un bon consell per a totes les persones que tenen la desgràcia de tenir unes faccions com les meves. D'altra banda, no podria pas dir de quin color tinc els ulls exactament. Són potser massa petits per a veure'ls clars. De vegades em semblen d'un negre gris amb un puntet brillant susceptible de donar un esclat viu. [...]

Així, les meves faccions conspiren en tot moment contra l'estabilitat dels meus sentiments, fan suposar a la gent que em tracta que el meu sistema d'afeccions i tendències no té seguretat ni una base fixa. Em consideren un home voleiadís i fugisser, superficial, enigmàtic, insegur i errívol. D'ací ha sortit la teoria de la meva frivolitat cínica. Altres es malfien de mi. No arribo a inspirar confiança a la gent. Em consideren un home doble o triple, d'una discreció absolutament relativa. Estic segur que moltes persones no s'han acostat al meu petit cercle —insignificant, certament— i altres han fet tots els possibles per mantenir-me fora del seu, perquè s'han malfiat de mi. I tot això perquè tinc unes faccions tan plàstiques, aquesta escandalosa piga sota el pòmul esquerre i una cara tan mòbil, canviant i diversa —que jo, en tot cas, no he escollit! Si jo hagués pogut triar la meva fesomia, m'hauria decidit per les isobàriques enravenades, rígides i immutables dels estaquirotos anglesos. (Pla, 1977: 186-187)

Sugerim aquests enllaços per trobar informació sobre la prosopografia: [1 prosopografia](#), [2 prosopografia](#), [3 prosopografia](#); i l'etopeia: [1 etopeia](#), [2 etopeia](#).

En aquest fragment trobem una prosopografia en tant que Pla fa una descripció de les seues característiques físiques. De la seua fesomia se centra en la cara, en les celles, les pestanyes, els ulls i en les faccions plàstiques, en la piga al pòmul esquerre, detalls que li confereixen una “cara mòbil, canviant i diversa”. A més, també hi trobem una etopeia perquè s’hi apunten trets de la seua personalitat, com ara “un home voleiadís i fugisser, superficial, enigmàtic, insegur i errívol. D’ací ha sortit la teoria de la meua frivolitat cínica. Altres es malfien de mi. No arribo a inspirar confiança a la gent”. Per tant, es pot comentar a l’alumnat que quan tenim una combinació dels dos elements, estem parlant d’un “retrat”.

Cal fer èmfasi en la tria dels adjectius per precisar els substantius i dotar-los d’una profunditat fantàstica. Caldrà recórrer al diccionari perquè l’alumnat pugua descobrir el significat d’algunes paraules. Recalquem aquests exemples que caldria comentar:

- 50.** Tornem ara a *Les lleialtats* per continuar resseguint el valor de la descripció en la novel·la. Llegiu aquest fragment i apunteu què s’està descrivint i quin estil es fa servir.

El director va repassar amb deteniment els comentaris als informes, i en efecte uns quants professors havien advertit el seu mutisme el curs anterior, però res més. Me’ls vaig llegir en veu alta: “Alumne molt introvertit”, “Ha de participar més a classe”, “Bons resultats, però massa callat”, etcètera. Els pares estan separats, tenen la custòdia compartida, tot ben normal. El director em va demanar si en Théo es relacionava amb altres nois de la classe, i jo no podia pas dir el contrari, sempre van junts, s’han ben trobat, aquests dos, la mateixa cara d’àngel, el mateix color de cabells, la mateixa pell clara, podrien ser bessons. Els observo per la finestra quan són al pati, formen un sol cos, esquerp, una mena de medusa que es retreu de cop quan se li acosten i es torna a estendre un cop passat el perill. (De Vigan, 2021: 8)

En aquest exemple hi ha una primera part en què la descripció és més directa, sense

gaires concessions a la retòrica: callat, discret, mut. En la segona part, hi ha un estil més literari, amb la metàfora de l'àngel i de la medusa per descriure la timidesa dels amics.

- **51.** Pel que fa a la descripció dels personatges, podem espigolar en diferents capítols els trets principals dels protagonistes, especialment pel que fa a la personalitat. Un d'aquests que apareix descrit amb més detall pel pes argumental que té és Théo. Busqueu exemples en el llibre en què coneguem detalls de la personalitat de Théo i del seu aspecte físic. Una vegada en tingueu un nombre suficient (unes deu característiques) creeu un retrat robot a partir d'alguna de les aplicacions que podeu descarregar al mòbil, com ara Police Mobile Tool N1 o alguna intel·ligència artificial.

De trets de Théo en coneixem, especialment, a través dels ulls d'Hélène i de la veu del narrador omniscient. Les característiques principals grosso modo de Théo són:

- Théo Lubin
- té dotze anys i mig (p. 11)
- aspecte cansat, al límit de les forces, porta una motxilla Eastpak, una jaqueta (p. 15)
- pares separats i mala relació entre ells (p. 20)
- pateix d'acúfens (p. 22)
- mare directiva d'una empresa farmacèutica, pare informàtic a l'atur (p. 26)
- inquiet, a la defensiva (p. 26)
- pell llisa, verge, intacta. Ni una esgarrinxada, ni una cicatriu. El pes i la talla estan una mica per sota de la mitjana de la seva edat (p. 26)
- silenciós, parla poc, és temut, respectat (p. 38)
- taciturn (p. 38)
- cada vegada més obsessionat amb beure (p. 103)

Pel que fa a l'activitat del retrat robot, els alumnes poden fer servir l'aplicació o fer el dibuix de manera lliure si tenen les habilitats per fer-ho. Igualment, si coneixen alguna altra aplicació també es pot emprar.

Una variant d'aquesta activitat seria proposar-los de crear el retrat robot i la descripció del personatge d'Hélène, del qual hi ha també un nombre important de detalls, especialment del seu passat.

- 52.** A continuació, dissenyeu una infografia amb Canva en la qual escrigueu els trets físics i psicològics de Théo i enganxeu el retrat físic que heu dissenyat a la tasca anterior.

Per donar un aspecte visual a la tasca, es demana de recopilar la informació anterior en una infografia. Les infografies es poden projectar a l'aula i decidir quina de les imatges és la que pensen que s'apropa més a la imatge mental que s'han construït de Théo.

- **53.** Per últim, us proposem que redacteu en deu línies la descripció d'un bon amic o amiga. Pot ser qui vosaltres vulgueu, però cal que tinga un estil literari com el de Josep Pla o De Vigan: utilitzeu adjectius rics, comparacions, metàfores; igualment, podeu decidir de fer una prosopografia, una etopeia o un retrat.

L'activitat és d'expressió escrita lliure.

- 54.** Una vegada tingueu feta la descripció, compartiu-la en veu alta amb un company i una companya. Mentre estigueu escoltant la descripció del company o companya, feu un dibuix d'acord amb els trets assenyalats, o bé un esquema o mapa conceptual.

L'activitat és d'expressió artística o escrita lliure. L'alumnat podrà triar si fer un dibuix "robot" de la descripció escoltada o bé fer-ne un esquema amb les idees més rellevants.

- **55.** Us atreviríeu a fer un aforisme sobre l'amistat? Penseu què és per a vosaltres aquest sentiment i escriviu una frase breu, enginyosa i suggerent que reflectisca la vostra visió de l'amistat. Una vegada la tingueu pensada la podeu escriure de manera artística perquè quede atractiva i, després, penjar-les al suro de la classe.

Una vegada explicats els rudiments de l'aforisme, es pot intentar que l'alumnat en faça un. Caldrà supervisar l'activitat perquè els aforismes resultants siguen efectius sense ser massa evidents o indesxifrables.

- 56.** Finalment, compartiu els aforismes i introduïu en aquesta aplicació anomenada [WordClouds](#) aquelles paraules que vagen apareixent als aforismes i que ajuden a definir l'amistat. Imprimiu el resultat final a manera de núvol de paraules i pengeu-lo a classe.

En aquesta tasca creativa es demana que facen un aforisme seguint el model fusterià. És una tasca d'expressió literària i artística. Després es pot fer un núvol de paraules amb els

aforismes creats. Aquelles paraules repetides més d'una vegada quedaran més grans que la resta. El resultat visualment és molt atractiu.

- 57.** A continuació, visioneu [aquest clip](#) del programa *Salvados* i anoteu l'edat d'inici en el consum d'alcohol a l'Estat espanyol i allò que us sorprèn del vídeo.

Es pot comentar que aquesta dada s'ha retardat per primera vegada fins al 14 anys, tot i que encara és molt preocupant. Al vídeo es destaca el consum d'alcohol en cap de setmana, sense mesura. Es pot compartir l'estudi a partir d'[aquesta web](#). Si es té temps, també es pot visionar el programa sencer de [Salvados](#).

- 58.** Imagineu que us han encarregat escriure un article d'opinió per al web [Adolescents.cat](#) sobre el consum d'alcohol en l'adolescència. Amb les dades i la informació que teniu, transmeteu la vostra opinió a partir d'arguments per convèncer el lector dels efectes perniciosos del consum d'alcohol. Penseu arguments, contraarguments, exemples, citacions, fonts d'autoritat. També podeu visitar pàgines com aquestes per obtenir més informació: [El Pep](#) o [la Clara](#), unes [estadístiques](#) sobre el consum d'alcohol. Recordeu de formatar el text com si fora un article per al web, amb un titular, imatge, data, autor... Podeu aprofitar plantilles de [Flipsnack](#) o [Canva](#) per fer-ho.

Els articles resultants es poden imprimir i enganxar a la classe o en un altre espai del centre perquè tinguin visibilitat i servisquen per conscienciar la resta de la comunitat escolar.

Si no s'ha treballat el text argumentatiu, es poden oferir unes pautes perquè en sàpiguen construir un de manera efectiva. En l'[apèndix 1](#) adjuntem una informació teòrica sobre el text argumentatiu, un [recull de connectors](#) i marcadors molt important per transmetre correctament el missatge, i una possible [rúbrica](#) de correcció del text argumentatiu que pot ajudar també a orientar-ne la creació.

Aquesta darrera reflexió sobre el consum d'alcohol en el jovent es pot cloure amb la lectura conjunta d'un text de ficció publicat al web [La Lore](#). Es tracta d'un exemple ficcionat d'excés per part d'uns joves en el consum d'alcohol durant una festa i les conseqüències que té: tant a nivell personal i social com de salut. S'empra un llenguatge directe i col·loquial que capta fàcilment l'atenció del lector juvenil al qual va adreçat.

- 59.** Imagineu que l'Ajuntament del vostre municipi celebra unes jornades centrades en els adolescents i la societat actual. Hi ha xarrades i tallers sobre ensenyament, tecnologia,

videojocs, lleure i també sobre salut. En aquestes jornades s’organitza un debat sobre l’impacte de l’alcohol en el jovent i la vostra escola ha estat convidada per participar-hi.

Precisament, teniu molta informació sobre l’alcoholisme, ja que durant la lectura de la novel·la i les diverses tasques que heu fet heu rebut molts coneixements sobre el tema i ara és el moment per expressar la vostra opinió. Organitzeu aquest debat a l’aula seguint els següents passos:

1. Cal que decidiu el tema concret del debat; un possible tema seria “Prohibició de l’alcohol, sí o no”.
2. Distribuiu-vos en grups de quatre i decidiu quin punt de vista voleu defensar, a favor o en contra. Si no us poseu d’acord, ho podeu fer a l’atzar.
3. Cerqueu informació per fonamentar els vostres arguments: dades, estudis, veu d’experts...
4. Avanceu-vos per rebatre: penseu informació que podran dir els altres grups i redacteu-ne rèpliques.
5. Prepareu material de suport visual: algun esquema, testimoni, imatge pot ser molt útil.
6. Per acabar, prepareu les intervencions d’acord amb la següent estructura:

Aspecte	Temps
1. Presentació del tema i tesi	2-3 minuts
2. Desenvolupament de la informació	4-5 minuts
3. Rèpliques	1-2 minuts
4. Contrarèpliques	1-2 minuts
5. Conclusions i valoracions finals	2 minuts

Finalment, seria adequat que entre els membres del grup establíreu diferents tasques, com ara: un portaveu principal, un encarregat d’apuntar informació durant el debat per rebatre, un encarregat del suport visual, un de fer les conclusions finals, i tots de buscar informació i preparar els arguments.

Aquesta tasca final aporta un tret significatiu a la novel·la, ja que permet reflexionar de manera global sobre el leitmotiv d’aquesta i poder extrapolar-lo a la realitat actual i personal

dels alumnes.

Com a docents és important que vetllem perquè el debat tinga èxit, per la qual cosa s'ha d'organitzar i estructurar bé. A banda de les pautes indicades, es poden seguir també aquestes [indicacions](#) que ens ajudaran que el debat siga profitós. És important que es mantinga la cordialitat en tot moment, que l'alumnat respecte el torn de paraula, que alcen la mà per intervindre, que respecten les opinions diferents dels altres. I, sobretot, que entenguen que debatre no és vèncer ni convèncer els altres grups i opinions, sinó arribar a enteses i veure-hi punts en comú.

La durada ideal per fer el debat serà de dues hores lectives, una de preparació i l'altra de debat efectiu. Si s'allarga el debat es pot fer una tercera hora de tancament del tema.

Finalment, cal ressenyar la importància de la figura del moderador, el qual pot ser el docent mateix o bé un o dos alumnes que se n'encarreguen.

- 60.** Arribem, ara sí, al final de les tasques plantejades amb la conclusió del diari. Quan el vostre professor o professora us ho indique, caldrà que li lliureu el diari perquè siga valorat. Però abans caldrà que el compartiu amb la classe. En grups de quatre dediqueu un espai a explicar la vostra experiència durant la redacció del diari als companys i companyes: què és el que més us ha agradat de la novel·la, el que menys, quines reflexions heu posat al diari...

Finalment, l'alumnat compartirà l'experiència de redacció del diari amb el grup. Es tracta de compartir, de manera general, els aspectes més destacats dels seus diaris i la valoració de l'argument. No cal que facen referència a detalls concrets i personals.

4. APÈNDIX

1. El text argumentatiu

1.1 El text argumentatiu: característiques principals

- 1.a Objectiu: el text argumentatiu té la intenció d'influir o convèncer els receptors per tal de modificar-ne el pensament mitjançant uns raonaments fonamentats que els condueixen cap a una conclusió volguda per l'autor.
- 1.b Estructura:
- Tesi, o idea que es vol demostrar. Es presenta en primer lloc i posiciona els lectors.
  - Argumentació, en què es despleguen tots els recursos lògics i retòrics per donar validesa a la tesi.
  - Conclusió, que globalitza la deducció i és la conseqüència lògica del desplegament argumentatiu precedent, i que reafirma la tesi de partida.
- 1.c Ús lingüístic: ús abundant de recursos estilístics.
- Ús d'anàfores lèxiques i gramaticals.
  - Predomini dels verbs en primera persona.
  - Freqüents preguntes retòriques.
  - Presència de reiteracions i estructures paral·leles.
  - Ús d'arguments d'autoritat, sovint referits literalment en forma de cites, amb la pretensió de fonamentar i verificar la tesi.
  - Ús de sinonímies i de formes antitètiques.
  - Marcadors d'ordre i connectors causals i consecutius.
  - Llenguatge formal.
  - Predomini de la funció referencial.
- 1.d Àmbit: textos jurídics, periodístics i polítics. Predominant a l'assaig.

1.2 Marcadors i connectors

- 1 Els *marcadors textuais* identifiquen els paràgrafs i les frases, classifiquen la informació que contenen, de manera que faciliten que el lector sàpiga inconscientment quina mena d'informació trobarà.
- 2 Els *connectors* relacionen els paràgrafs i les frases, organitzen la informació i guien el lector pel que fa al contingut del text.
- 3 Aquests elements poden ser conjuncions, preposicions, adverbis, locucions, etc.

Els marcadors més habituals són:

- Per introduir un tema
  - L'objectiu principal de...
  - Ens proposem d'exposar...
  - Aquest escrit / informe / document tracta de...
  - Us adreçem aquest escrit per...

- Per encetar un tema nou
  - Respecte de X...
  - Pel que fa a X...
  - Quant a X...
  - Sobre (la qüestió de)...
  - Un altre punt és...
  - El punt següent tracta de...

- Per marcar l'ordre
  - Primer, / Primerament, / En primer lloc, / D'entrada,
  - Segon, / En segon lloc,
  - Tercer, / En tercer lloc,
  - En darrer lloc, / Finalment, / Per acabar, / En últim terme,

- Per fer distincions
  - D'una banda, / Per un costat,
  - De l'altra, / Per l'altre,
  - D'altra banda, / Altrament,

- Per continuar sobre un mateix punt
  - A més a més, / A més, / Tanmateix,
  - Després / Tot seguit / Així mateix,

- Per posar èmfasi en un punt
  - És a dir, / Això és, / Igualment,
  - En altres paraules, / Dit d'una altra manera,
  - Tal com s'ha dit, / Cal tornar a dir que... / S'ha de tenir en compte que...
  - El més important és... / La idea central és... / Convé ressaltar que...
  - Val la pena dir que... / Cal insistir que...

- Per posar exemples
  - Per exemple, / Un bon exemple d'això és... / N'és un bon exemple...

- Per resumir
  - En resum, / Resumint el que... / Recollint el més important...
  - Breument, / En poques paraules, / D'una forma breu...
  - En conjunt, / Globalment,

- Per acabar
  - En conclusió, / En definitiva, / En conseqüència, / Així doncs,
  - Per concloure, / Per acabar, / Finalment,
  - La forma *per últim* no és normativa.
 *Per últim, analitzem l'abast de les investigacions...
Finalment, analitzem l'abast de les investigacions...

Els **connectors** més habituals són:

- Per indicar causa:
  - atès que
  - com que
  - vist que
  - ja que
  - perquè
  - tenint en compte que
  - a causa de / a causa que
  - gràcies a
  - a força de
  - a raó de
  - per culpa de
  - La forma *doncs* usada en sentit causal és incorrecta. “Es van introduir diverses variables, *doncs era necessari...” “Es van introduir diverses variables, ja que era necessari...”.

- Per indicar conseqüència:
  - en conseqüència / a conseqüència de / consegüentment
  - per consegüent
  - per tant
  - així és que
  - de manera que
  - per això
  - per aquest fet
  - doncs
  - cosa que

- Per indicar condició:
  - si

- només de / només que
- posat que

- Per indicar finalitat:
  - a fi de / a fi que
  - per tal de / per tal que
  - amb l'objectiu de / amb l'objectiu que
  - perquè
  - per

- Per indicar oposició:
  - en canvi
  - en contra
  - al contrari
  - tanmateix
  - ara bé
  - amb tot
  - això no obstant / no obstant això

- Per indicar objecció:
  - encara que
  - malgrat que
  - per bé que
  - tot i que / amb tot i que

1.3 Rúbrica d'avaluació del text argumentatiu

	AE	AN	AS	NA
ADEQUACIÓ	Utilitza una varietat d'arguments adequada.	Utilitza una varietat d'arguments bastant adequada.	Utilitza una varietat d'arguments limitada.	No utilitza una varietat d'arguments adequada.
	Els arguments presenten una tipologia molt variada (d'autoritat, emocionals, d'analogia, dades...).	Els arguments presenten una tipologia bastant variada (d'autoritat, emocionals, d'analogia, dades...).	Els arguments presenten una tipologia poc variada (d'autoritat, emocionals, d'analogia, dades...).	Els arguments presenten una tipologia gens variada (d'autoritat, emocionals, d'analogia, dades...).
	Hi ha una tesi clara i ben desenvolupada.	Hi ha una tesi bastant clara però no està clarament delimitada.	Hi ha una tesi parcialment exposada però no està ben delimitada.	No hi ha cap tesi.
	El vocabulari que utilitza és variat, clar i precís.	El vocabulari és bastant variat, clar i precís.	El vocabulari és poc variat, clar i precís.	El vocabulari no és variat, clar ni precís.
	Distribució perfecta de la informació en parts: introducció, desenvolupament i conclusió.	Distribució bastant equilibrada de la informació en parts: introducció, desenvolupament i conclusió.	Distribució poc equilibrada de la informació en parts: introducció, desenvolupament i conclusió.	No hi ha distribució de la informació en parts: introducció, desenvolupament i conclusió.
COHERÈNCIA	La idea principal esmenta perfectament el tema del text argumentatiu i esquematitza els punts principals que es tractaran.	La idea principal esmenta bastant bé el tema del text argumentatiu i esquematitza els punts principals que es tractaran.	La idea principal esmenta de manera correcta el tema del text argumentatiu i esquematitza els punts principals que es tractaran.	La idea principal no esmenta el tema del text argumentatiu i esquematitza els punts principals que es tractaran.
	Les idees sempre presenten perfectament un ordre lògic i els paràgrafs estan organitzats de manera que reforcen l'eficàcia	Les idees presenten bastant bé un ordre lògic i els paràgrafs estan organitzats de manera que reforcen l'eficàcia argumentativa.	Les idees presenten correctament un ordre lògic i els paràgrafs estan organitzats de manera que reforcen l'eficàcia argumentativa.	Les idees no presenten un ordre lògic i els paràgrafs estan organitzats de manera que reforcen l'eficàcia argumentativa.

	AE	AN	AS	NA
	argumentativa.			
	Fa un ús dels signes de puntuació perfecte per al nivell.	Fa un ús dels signes de puntuació bastant bo per al nivell.	Fa un ús dels signes de puntuació correcte per al nivell.	No fa un ús correcte dels signes de puntuació per al nivell.
	L'ús de pronoms és perfecte per al seu nivell.	L'ús de pronoms és bastant bo per al seu nivell.	L'ús de pronoms és correcte per al seu nivell.	L'ús de pronoms no és bo per al seu nivell.
COHESIÓ	Les idees estan perfectament cohesionades i es fa servir una varietat perfecta de connectors.	Les idees estan bastant ben cohesionades i es fa servir una varietat bastant bona de connectors.	Les idees estan correctament cohesionades i es fa servir una varietat adequada de connectors.	Les idees no estan ben cohesionades i no es fa servir una varietat adequada de connectors.
	L'alumne/a és molt original a l'hora de triar el tema del text (si escau), presenta aportacions personals serioses i treballades i desperta l'atenció del lector.	L'alumne/a és bastant original a l'hora de triar el tema del text (si escau), presenta bastantes aportacions personals serioses i treballades i desperta bastant bé l'atenció del lector.	L'alumne/a és original a l'hora de triar el tema del text (si escau), presenta aportacions personals serioses i treballades i desperta l'atenció del lector.	L'alumne/a no és original a l'hora de triar el tema del text (si escau), no presenta aportacions personals serioses i treballades i no desperta l'atenció del lector.
	L'argumentació presenta una afirmació molt clara i molt ben fonamentada de la posició de l'autor del text sobre el tema.	L'argumentació presenta una afirmació clara i ben fonamentada de la posició de l'autor del text sobre el tema.	L'argumentació presenta una afirmació poc clara i poc fonamentada de la posició de l'autor del text sobre el tema.	L'argumentació no presenta una afirmació clara i fonamentada de la posició de l'autor del text sobre el tema.
ESTIL	S'utilitzen perfectament recursos propis del text argumentatiu: ironia, preguntes retòriques, citacions d'autoritat...	S'utilitzen bastant bé recursos propis del text argumentatiu: ironia, preguntes retòriques, citacions d'autoritat...	S'utilitzen correctament recursos propis del text argumentatiu: ironia, preguntes retòriques, citacions d'autoritat...	No s'utilitzen recursos propis del text argumentatiu: ironia, preguntes retòriques, citacions d'autoritat...

2. El text descriptiu

1. Definició

És un tipus de text que dona les característiques d'un objecte, una persona, un paisatge...

Pot ser de tipus físic o psíquic. Pot ser subjectiu o objectiu. Sol aparèixer amb altres textos, com els narratius.

2. Estructura

No té una estructura fixa, però podem trobar-hi un ordre: de dalt cap avall, de prop a lluny, d'esquerra a dreta...

3. Característiques

3.1 Abundància d'adjectius.

3.2 Connectors d'ordre (en primer lloc, finalment...) i espacials (a la dreta, a l'esquerra...).

3.3 Verbs: present, futur i imperfet (cantava).

3.4 Verbs: ser, estar i semblar > copulatiu.

3.5 Figures literàries (especialment en descripcions literàries): comparacions i metàfores.

3.6 Tipologies: pot ser objectiu o subjectiu. També es poden descriure paisatges, objectes o persones (retrat, prosopografia i etopeia).

4. Exemples

Apareixen en novel·les, contes, reportatges, guies de viatge, catàlegs, llibres de text...

3. Rúbrica del diari de lectura

RÚBRICA DIARI DE LECTURA				
	EXPERT (AE)	AVANÇAT (AN)	APRENT (AS)	NOVELL (NA)
Presentació (20%)	<p>La coberta és original i motivadora, diferenciada del format interior.</p> <p>S'identifica adequadament l'autor/a i el títol del llibre. Bona presentació.</p>	<p>La coberta es diferencia del format interior.</p> <p>S'identifica adequadament l'autor/a i el títol del llibre. Bona presentació.</p>	<p>La coberta no es diferencia suficientment del format interior.</p> <p>S'identifica adequadament l'autor/a i el títol del llibre. Presentació millorable, lletra llegible, presentació correcta.</p>	<p>La coberta no es diferencia del format interior.</p> <p>No s'identifica adequadament l'autor/a i el títol del llibre. Presentació inadequada, lletra il·legible, presentació deficient.</p>
Adequació (40%)	<p>El format és adient, indica les dates de cada entrada.</p> <p>Aquestes presenten reflexions personals profundes, connexions de la lectura amb experiències pròpies, opinions raonades sobre els fragments o capítols. Completa el contingut amb material molt adient: dibuixos, fotografies, cites...</p>	<p>El format és adient, indica les dates de cada entrada.</p> <p>Aquestes presenten reflexions personals, algunes connexions de la lectura amb experiències pròpies, opinions raonades sobre els fragments o capítols. En alguna ocasió completa el contingut amb material adient: dibuixos, fotografies, cites...</p>	<p>El format és prou adient, indica les dates de cada entrada.</p> <p>Aquestes presenten reflexions personals poc aprofundides, opinions poc raonades sobre els fragments o capítols. En alguna ocasió completa el contingut amb material adient de manera aïllada o poc rellevant: dibuixos, fotografies, cites...</p>	<p>El format no és adient, no indica les dates de cada entrada.</p> <p>Aquestes presenten reflexions personals molt superficials o poc raonades sobre els fragments o capítols. No completa el contingut amb material adient de manera aïllada o poc rellevant: dibuixos, fotografies, cites...</p>

RÚBRICA DIARI DE LECTURA				
	EXPERT (AE)	AVANÇAT (AN)	APRENT (AS)	NOVELL (NA)
Coherència i cohesió (20%)	<p>Ús molt complet i adequat d'estructures organitzatives variades, de connectors diversos i altres mecanismes de cohesió.</p> <p>Composició, divisió de paràgrafs i puntuació consistents i adequades.</p>	<p>Ús complet i adequat d'estructures organitzatives variades, de connectors diversos i altres mecanismes de cohesió.</p> <p>Composició, divisió de paràgrafs i puntuació consistents i generalment adequades.</p>	<p>Ús incorrecte d'estructures organitzatives, de connectors diversos i altres mecanismes de cohesió.</p> <p>Composició, divisió de paràgrafs i puntuació en ocasions consistents i adequades.</p>	<p>Ús insuficient d'estructures organitzatives, de connectors diversos i altres mecanismes de cohesió.</p> <p>Composició, divisió de paràgrafs i puntuació gens consistents ni adequades.</p>
Correcció lingüística (20%)	<p>No comet gairebé cap errada gramatical. L'ús del lèxic és molt correcte, adequat al nivell.</p>	<p>Comet algunes errades gramaticals. L'ús del lèxic és correcte, adequat al nivell.</p>	<p>Comet moltes errades gramaticals. L'ús del lèxic és limitat, encara que adequat al nivell.</p>	<p>Comet excessives errades gramaticals. L'ús del lèxic és molt pobre, no adequat al nivell.</p>

5. BIBLIOGRAFIA

- ✚ ALCOBERRO, Ramon, “L’amistat segons Aristòtil, context i sentit del tema”, conferència pronunciada a l’Escola d’Estiu del Col·legi de Llicenciats, Barcelona. Intervenció dia 15 de juliol de 2011. En <http://www.alcoberro.info/pdf/aristotilamistat01.pdf> [Accés 19/11/2022].
- ✚ ALZAMORA, Sebastià (2019). *Dos amics de vint anys*. Barcelona: Labutxaca.
- ✚ ARISTÒTIL (1995). *Ètica nicomaquea*. Barcelona: Fundació Bernat Metge.
- ✚ BADOSA, Cristina. “Josep Pla”. En <https://lletra.uoc.edu/ca/autor/josep-pla/detall> [Accés 2/01/2023].
- ✚ DEPARTAMENT D’EDUCACIÓ, GENERALITAT DE CATALUNYA. Currículum 175/2022 del Decret 175/2022, de 27 de setembre, d’ordenació dels ensenyaments de l’educació bàsica.
- ✚ DE SAINT-EXUPÉRY, Antoine (1990 [1946]). *El petit príncep*, trad. d’Anna i Enric Casasses. Barcelona: Salamandra.
- ✚ DE VIGAN, Delphine (2021). *Les lleialtats*, trad. per Jordi Martín. Barcelona: Edicions 62, Labutxaca.
- ✚ DIRECCIÓ GENERAL D’EDUCACIÓ SECUNDÀRIA OBLIGATÒRIA I BATXILLERAT (2014). *La literatura a l’aula*. Departament d’Ensenyament, Generalitat de Catalunya.
- ✚ ESPINÓS, Joaquim (2007). “Diaris i ficció. La forma dietarística en la narrativa catalana recent”. En *Diaris i dietaris*, coord. per J. Borja, J. Espinós, A. Esteve, M. À. Francés. Paiporta, Denes. P. 289-306.
- ✚ [FONT, Mar \(2022\). Qui té un amic té un tresor. “Pippi Calcesllargues”, d’Astrid Lindgren: guia didàctica. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament d’Educació.](#) [Consulta 07/07/23]
- ✚ FUSTER, Joan (2012). *Aforismes*. Alzira: Bromera.
- ✚ FUSTER, Joan (2022). *Consells, proverbis i insolències*. Barcelona: Ara Llibres.
- ✚ HOMER (2016). *Odissea*, trad. de Joan Francesc Mira. Barcelona: Edicions 62, Labutxaca.
- ✚ JUANICO, Núria. [“Llibres per explorar la cara i la creu de l’amistat”](#), *Diari Ara*, 05/01/2018.
- ✚ LIENAS, Gemma (2008 [2001]). *El diari lila de la Carlota*. Barcelona: Empúries.
- ✚ *Lifted* (2006). Pixar Animation Studios. Curt animat dirigit per Gary Rydstrom.

- ✚ NIETZSCHE, Friedrich (2007). *Així parlà Zaratustra*. Barcelona: Quaderns Crema.
- ✚ NIETZSCHE, Friedrich (2008). *Fragmentos póstumos (1875-1882). Vol. II*. Trad. de Manuel Barrios i Jaime Aspiunza. Madrid: Editorial Tecnos.
- ✚ PLA, Josep (1974). *Notes per a Sílvia*, en *Obra Completa*, vol. 26. Barcelona: Destino.
- ✚ PLA, Josep (2012 [1966]). *El quadern gris*. Barcelona: Destino.
- ✚ PLA, Josep (1982). *Les escales de llevant. Obra Completa*, vol. 13. Barcelona: Destino.
- ✚ RODOREDA, Mercè (2019 [1962]). *La plaça del Diamant*. Barcelona: Club Editor.
- ✚ RODOREDA, Mercè (2021). *Cartes a l'Anna Murià*. Club Editor.
- ✚ SÁNCHEZ PIÑOL, Albert (2011 [2002]). *La pell freda*. Barcelona: La Campana.
- ✚ TORRENT, Ferran (2020 [1995]). *Gràcies per la propina*. Barcelona: Columna.
- ✚ TWAIN, Mark (1981 [1884]). *Huckleberry Finn*. Barcelona: la Magrana.
- ✚ UHLMAN, Fred (2017 [1971]). *L'amic retrobat*. Trad. de Dolors Udina. Barcelona: Columna Edicions.